

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Historicko-literární studia
Bakalářská práce

2023

Markéta Macková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Markéta Macková**
Osobní číslo: **H20185**
Studijní program: **B0288A090002 Historicko-literární studia**
Téma práce: **Komparace autobiografií Milana Uhdeho a Jiřího Kuběny z hlediska
generační zkušenosti**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se zaměří na rozbor autobiografických děl dvou spisovatelů (Milan Uhde: *Rozpomínky*, Brno 2013; Jiří Kuběna: *Paměť básníka*, Brno 2006), jejichž významná část tvůrčí dráhy probíhala před rokem 1989 a kteří sdílejí společnou generační zkušenost. Bakalariant provede komparaci uvedených děl jak z pohledu využitých narativních prostředků, tak z hlediska sdílené minulosti obou tvůrců, a pokusí se na základě takovéto analýzy vytvořit model "individuální paměti spisovatele".

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČINÁTL, Kamil. *Naše české minulosti aneb jak ozpomínáme*. Praha : NLN, 2014.
HALBWACHS, Maurice. *Kolekční paměť*. Praha : SLON, 2010.
JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Sv. 3 / 1958-1969. Praha : Academia, 2008.
JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Sv. 4 / 1969-1989. Praha : Academia, 2008.
KŘIVÁNEK, Vladimír (ed.). *Autenticita a literatura*. Praha – Opava : Ústav pro českou literaturu AV ČR – Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 1999. (dostupné online: <https://www.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/konferencni/20-autenticita-a-literatura>)
MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004, s. 28-32, 436-440.
ŠMAHELOVÁ, Hana – VOJVODÍK, Josef (eds.). *Generace, skupiny a programy v literatuře*. Příbram : Pistorius a Olšanská, 2009.
VÁLEK, Vlastimil. *Memoárová literatura 20. století*. Brno : CERM, 2000.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Antonín Kudláč, Ph.D.**
Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2022**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. června 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Komparace autobiografií Milana Uhdeho a Jiřího Kuběny z hlediska generační zkušenosti jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne:

Markéta Macková

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, PhD za veškerou pomoc, cenné rady, připomínky a odborné vedení této bakalářské práce. Dále děkuji své sestře, která mi pomáhala při opravách a celé rodině, že mi byla oporou.

ANOTACE

Práce se věnuje komparaci dvou autobiografií Milana Uhdeho a Jiřího Kuběny z hlediska generační zkušenosti. Řeší jejich životy zejména po tvůrčí straně, která byla ovlivňována tehdejším politickým režimem. Zabývá se především obdobím před rokem 1989, kdy byli autoři literárně nejproduktivnější.

KLÍČOVÁ SLOVA

autobiografie, komparace, literární tvorba, 20. století, Jiří Kuběna, Milan Uhde

TITLE

a comparison of the autobiographies of Milan Uhde and Jiří Kuběna from the point of view of generational experience

ANNOTATION

The work is dedicated to the comparison of the two autobiographies of Milan Uhde and Jiří Kuběna from the point of view of generational experience. It solves their lives, especially on the creative side, which was influenced by the political regime of the time. It mainly deals with the period before 1989, when the authors were the most productive in terms of literature.

KEYWORDS

autobiography, comparison, literary creation, 20th century, Jiří Kuběna, Milan Uhde

Obsah

Úvod	8
1 Autobiografie neboli memoárová literatura	9
2 Česká literatura po druhé světové válce	11
2.1 Šestatřicátníci	12
2.1.1 Jiří Kuběna a šestatřicátníci	13
3 Literární tvorba v éře komunismu	14
3.1 Samizdat v české literatuře	15
4 Paměť básníka, z mého orloje	18
4.1 Kompozice knihy	18
4.2 Styl psaní	20
4.3 Funkce fotografií	21
4.4 Průvodce knihou Z mého orloje	22
5 Rozpomínky, Co na sebe vím	34
5.1 Kompozice knihy	34
5.2 Styl psaní	35
5.3 Průvodce knihou Rozpomínky	35
6 Komparace autobiografií	46
6.1 Moravanství	46
6.2 Styl psaní	47
6.3 Kompozice knih	48
6.4 Generační svědectví	49
Závěr	55
Použitá literatura	57

Úvod

Motivací pro zpracování bakalářské práce Komparace autobiografií Jiřího Kuběny a Milana Uhdeho z hlediska generační zkušenosti byl můj zájem o dané téma, zejména o problematiku politického, kulturního a literárního dění ve dvacátém století. Téma komunismu v tehdejší Československu je stále pro většinu populace aktuální vzhledem k tomu, že mnozí v dané době vyrůstali. V dnešní době se neustále setkáváme s porovnáváním s komunistickou érou, a je důležité si připomínat, jak odlišné období to pro Československou republiku bylo, a jakým způsobem byla kultura státem řízená.

Jiří Kuběna i Milan Uhde nám dávají prostřednictvím svých publikací možnost nahlédnout do jejich životů, a to po soukromé i tvůrčí straně. U Jiřího Kuběny pozorujeme život básníka, který byl součástí skupiny šestatřicátníků, pracoval pro Krajskou státní správu památkové péče a působil jako kastelán na Hradu Bítov. Milan Uhde nám ukazuje zejména politickou problematiku dané doby, jakožto signatář Charty 77. Důležitou částí je také jeho práce pro časopis Host do domu a jeho divadelní angažmá.

Teoretická část se dělí na tři hlavní části. První kapitola se věnuje definování pojmu autobiografie, včetně popsání jejich hlavních znaků. Druhá kapitola popisuje literární tvorbu po druhé světové válce a politický dopad na ni. V rámci této kapitoly je blíže specifikována skupina Šestatřicátníků, ve které aktivně působil Jiří Kuběna. Ve třetí kapitole je popsána literární tvorba v éře komunismu, která nám umožňuje si danou dobu přiblížit. Oba autoři byli v tomto období literárně aktivní, proto je důležité se tomuto tématu blíže věnovat. Dále je zde vysvětlen pojem Samizdat a Charta 77.

Praktická část je zaměřena na komparaci děl Paměť básníka od Jiřího Kuběny a Rozpomínky od Milana Uhdeho. Obě knihy jsou zprvu detailně popsány, aby byl čtenář schopen udělat si představu o daných publikacích. Ve druhé polovině praktické části jsou následně obě díla porovnávána, a to zejména z hlediska generační zkušenosti.

Cílem bakalářské práce je provedení komparace uvedených děl, a to jak z pohledu využití narativních prostředků, tak z hlediska sdílené minulosti obou tvůrců.

1 Autobiografie neboli memoárová literatura

Název „*autobiografie*“ pochází z řečtiny a poprvé ho použil anglický romantický básník a biografista R. Southey v roce 1809. Název se dělí na tři slova, a to *autos* = *sám*, *bios* = *život* a *grafein* = *psát*. V autobiografii autor předává čtenářům své individuální zážitky. Slovo individuální je v tomto případě velmi důležité, jelikož v případě, že by autor používal vzpomínky jiných, nejednalo by se o autobiografii. Dále se v díle zachycují osobní zkušenosti autora, důležité životní události a autorův tvůrčí i osobní život.¹

Za podstatný rys je pokládáno, že musí jít o zachycení autentické skutečnosti, nikoliv o její fikci nebo konstrukci. Události ve vzpomínkách tak musí být pravdivé. Pokud by autor fikci využil, jednalo by se o autobiografický román, který se vyznačuje tím, že spisovatel inspiruje dílo svými životními událostmi.²

Autobiografický román zachycuje část života protagonisty, ztotožňuje jej s jistými věcmi a událostmi v životě autora. Většinou se v tomto případě jedná o povolání, jméno, životní příběh a podobně (příklad v díle Franze Kafky – *Proces*). Dále můžeme narazit i na fiktivní autobiografii, která sice vypadá, že se jedná o autentický životopis, ale doopravdy je celá smyšlená.

Autobiografie předpokládá jistou distanci od zobrazovaných událostí, což znamená, že nehodnotí události politické či společenské. Při vzpomínání musí autor do vlastní minulosti promítat svou lidskou zralost, kterou v době dané vzpomínky disponoval.³ Při čtení musíme počítat s tím, že každý z nás funguje selektivně, což znamená, že zapomínáme, vytlačujeme nepohodlné vzpomínky a naopak ty, na které jsme například pyšní pak máme tendenci vyzdvihovat. Musíme myslet na to, že všechny události jsou takto ovlivněné, díváme se na svět očima autora, tudíž nemůžeme autobiografii brát jako přesný nástroj na náhled historických událostí. Vždy je to ovlivněno dotyčným člověkem, skrze kterého na události pohlížíme.⁴

¹MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.

²VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984.

³MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 29. ISBN 80-7185-669-x.

⁴ČINÁTL, Kamil. *Naše české minulosti aneb jak vzpomínáme*. In: . s. 12. ISBN 978-80-7422-291-7.

Memoárová literatura se zaměřuje na proměny vlastní existence, které jsou ovlivňovány nejen velkými změnami (například druhou světovou válkou či pádem komunismu), ale především vnitřní proměnou subjektu – jeho zrání. Autoři cítí zpravidla vnitřní potřebu zaznamenat svůj běh života, předat o sobě informace, kritiku a pýchu dalším generacím. Můžeme ovšem polemizovat o tom, zda je paměť důvěryhodná. Minulost totiž není paměti uchována tak, jak se ve skutečnosti stala, ale proměňuje se. Vzpomínání je velmi proměnlivou činností, to, co se v minulosti odehrálo není pro vzpomínky pevně dané.⁵

Memoáry byly po dlouhou dobu považovány spíše za soukromé zápisy, které neměly primárně sloužit jako umělecký text. Změna nastala díky německému filosofovi W. Diltheyovi. Ten byl mimo jiné také psychologem, pedagogem a představitelem filosofie života. Až na počátku 20. století začal W. Dilthey brát autobiografie jako případ dějinného porozumění. Autor dané biografie podle Diltheyho zprostředkovává jednak obraz svého života, a spolu s tím i porozumění svému duchovnímu vývoji. Memoárová literatura je tedy podle něj vyjádření souvislostí, které autor prožil, a nyní má potřebu je vyslovit.⁶

V české literatuře je autobiografie jako čistý žánr výjimkou. Nám nejznámější je životopis císaře Karla IV s názvem *Vita Caroli*. Tato kniha vyšla kolem roku 1371, není ovšem celá dopsaná Karlem IV, jelikož zbylých šest kapitol pochází od jiného, nám neznámého autora. Dále se dochovala část životopisu Jana Ámose Komenského a v obrozeneckém období se o autobiografii pokusil též Josef Jungmann. V současné době je tomu tak, že tato forma literatury je vyhledávaná spíše u lidí, kteří jsou mediálně atraktivní, a tak se memoárová literatura mění spíše na žánr populární literatury.⁷

⁵SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe*. In: *Teorie autobiografie*. 2021, s. 17-19. ISBN 978-80-7671-043-6.

⁶SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe*. In: *Teorie autobiografie*. 2021, s. 36-38. ISBN 978-80-7671-043-6.

⁷MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 30. ISBN 80-7185-669-x.

2 Česká literatura po druhé světové válce

Česká literatura se po druhé světové válce vyvíjela v podmínkách revolučních přeměn společenského řádu. Tímto se neměnila jen literatura, ale i kultura jako celek. Už druhá světová válka vnesla do umělecké tvorby nádech politiky.⁸

V souvislosti s událostmi v roce 1956 společenský i kulturní život zasáhla vlna pochybností, která souvisela s kritikou stalinismu jak v Sovětském svazu, tak i v celém socialistickém bloku. Na pochybách byla dokonce i ta společnost, která dosud sdílela důvěru v komunistickou stranu, a také sami členové strany. Kultura a umění, která se vymaňovala z ideologického dogmatu, se postupně dostávala do střetu s dobou a kulturní politikou. KSČ v čele s Antonínem Novotným celý tento proces sledovalo s rozpaky. Na místě byly obavy, zda kritické myšlení a tvůrčí hledání nových myšlenek již nepřekročili hranice, a neohrožují tak základy socialismu. Na XI. sjezdu KSČ v roce 1958 řešili problematiku kultury, a také mezi pět stěžejních úkolů, které měly být předpokladem k dosažení socialismu, bylo zařazeno „dovršení kulturní revoluce“. To znamenalo návrat na cestu, která byla vytyčena na počátku padesátých let.⁹

V roce 1959 komunistická strana zasáhla do plánů nakladatelství. Některé knihy zmizely z knihkupectví, řada autorů, redaktorů a literárních kritiků zcela ztratila práci. Na přelomu let 1962-1963 docházelo k uvolňování v literárním i občanském životě, a to právě díky vlně kritiky stalinismu. Zejména literatura, kultura a umění byly tím, co formovalo společnost. Spisovatelé pomáhali rozvíjet občanský život svými beletristickými díly, publicistikou, rozhovory či diskusemi. Po roce 1968 byly tyto tendence přerušeny nástupem normalizace po okupaci ve stejném roce. (1989)¹⁰

1. – 2. března 1959 se konala konference Svazu československých spisovatelů, které se zúčastnili pouze delegovaní členové svazu. Tvrdě zde kritizovali komunistické vedení vůči literární obci. Činnost některých svazových orgánů se odklonila od závazných směrnic vydaných II. sjezdem československých spisovatelů, a tak byly důrazně odmítnuty všechny projevy uvolnění. Kritizovali také to, že jsou spisovatelé bráni jako „svědomí národa“.

⁸ BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století: (Od moderny devadesátých let do současnosti)*. Praha: Praha: Orbis, 1968.

⁹ P. Janoušek a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989, III. 1958–1969*. ÚČL AV ČR, 2007.

¹⁰ P. Janoušek a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989, III. 1958–1969*. ÚČL AV ČR, 2007.

Spisovatelé měli i nadále zastávat úlohu strážců socialistické morálky, a především spolutvůrců nové společnosti a skutečnosti. Konference tímto zcela upevnila závislost tvůrčích pracovníků na politické sféře.¹¹

2.1 Šestatřicátníci

„*Literární skupina mladých lidí kolem Václava Havla, která existovala v padesátých letech.*“ Takto popisuje skupinu Šestatřicátníků Pavel Kosatík ve své knize „*Ústně více*“.¹² Tato skupina se začala vytvářet, jak již zaznělo, v 50. letech dvacátého století, a to tím, že z Prahy do Brna v září 1952 přišel Jiřímu Paukertovi dopis od Radima Kopeckého – kamaráda z dětských let. V dopise se zmiňoval o jisté skupině Šestatřicátníků, která se snažila vymanit z tehdejšího vlivu „*minimalistů*“ a „*tanečníků*“. Šestatřicátníci si říkali podle toho, že se jedná o rok narození většiny z členů. Asi nejsilnější osobností této skupiny byl „*Véna Havel*“, který stál u samotného zrodu, a je považován za vůdčí osobnost celé skupiny. Radim Kopecký dával Václavu Havlovi číst některé z Paukertových dopisů, tudíž věděl, o jakého člověka se jedná. Nyní bylo potřeba seznámit Jiřího Paukerta s „*Vénou*“, aby se skupina mohla rozrůst o dalšího člena.¹³

Václav Havel nejprve skupinu tvořil s Ivanem Hartmannem, kdy si oba zvykli trávit nedělní volné chvíle procházkami po Malé Straně, které využívali k tomu, aby mohli „*filozofovat*“ a diskutovat nad nejrůznějšími tématy. Postupně se k těmto dvěma přátelům začali přidávat další: Radim Kopecký, Jan Škoda, Luděk Radosta a Standa Macháček. Později se z obyčejných procházek začalo stávat jakési sdružení. Na mysl přišel nápad utvořit spolek kolegů, kteří by se scházeli u jednoho z nich doma, hovořilo by se, psalo, a po čase by se mohl vydávat i časopis – mohl by tak vzniknout prostor na vyjádření jejich „*postižené generace*“. Jiní by, vzhledem na tehdejší poměry, myšlenku utvořit jakoukoli skupinu ihned odehnali, ale Václav Havel byl jiný, měl to, jak se říká „*v krvi*“. Jeho otec, Václav M. Havel, založil barrandovskou skupinu – diskusní klub, kdy členy tohoto klubu byli podnikatelé a politici, kteří měli společné nepřátele, a to nacisty a komunisty.

¹¹ P. Janoušek a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989, III. 1958–1969*. ÚČLAV ČR, 2007.

¹² KOSATÍK, Pavel. „*Ústně více*“: šestatřicátníci : román faktu. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-192-5..

¹³ KOSATÍK, Pavel. „*Ústně více*“: šestatřicátníci : román faktu. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-192-5.

Netrvalo dlouho a okruhy spisovatelů, kteří nesouhlasili s tím, aby literatura sloužila jako propagandistický nástroj, se spojili, a začali vznikat různé literární skupiny a iniciativy.¹⁴

2.1.1 Jiří Kuběna a šestatřicátníci

Jiří Kuběna byl neodmyslitelnou součástí této skupiny, detailně se jí také zabývá ve své autobiografii. Brněnské šestatřicátníky, jiným názvem „Brněnskou šestku“, tvořili od začátku, čímž je září 1953, Jiří Kuběna a Pavel Švanda, kolem kterých se začala utvářet skupina literárně činných mladých lidí. Mezi tyto umělce můžeme zařadit Alenu Wágnerovou, Violu Fischerovou nebo Marii Louisu Langerovou. Skupina byla již ze začátku velmi aktivní, a tak už 1. října 1953 vyšlo první číslo jejich časopisu *Rozhovory 36*. Jiří Kuběna „svou“ skupinu šestatřicátníků označil jako první mladou generaci, která po roce 1948 začíná svou činnost, a to samizdat. Existovala tedy skupina šestatřicátníků v Praze i v Brně, a je potřeba zmínit, že skupiny udržovali styky také mezi sebou vzájemně. Jiří Kuběna velmi často navštěvoval Václava Havla – jak sám píše, téměř každý týden. K velkému setkání těchto skupin došlo poprvé v roce 1953 v říjnu. Pražská skupina šestatřicátníků přijela do Brna, ovšem ne všichni, pouze Václav Havel, Stanislav Macháček a Radim Kopecký. Největší setkání nastalo, když Brněnská část navštívila Pražskou, a to v roce 1954 u Václava Havla.

Skupina se začala rozpadat po maturitě členů, kdy šel každý svou cestou – jiné obory na vysokých školách, a hlavně jiná města. Více u sebe se držela část skupiny v Brně, ta Pražská se rozptýlila. Většina členů se držela svého stylu psaní i v době ryze komunistické, kdy mělo psaní sloužit propagandě a režimu, ovšem šestatřicátníci si už dávno neříkali.¹⁵

Milan Uhde se ke skupině šestatřicátníků nijak neváže, o její existenci samozřejmě věděl, ke členům se však nepřidal.

¹⁴In: *„Ústně více“: šestatřicátníci : román faktu*. Brno: Host, 2006, s. 12 - 13. ISBN 80-7294-192-5.

¹⁵KUBĚNA, Jiří. Paměť básníka. In: *Paměť básníka: z mého orloje : (vzpomínky na přítomnost)*. Brno: Host, 2006, s. 123-128. ISBN 80-7294-186-0.

3 Literární tvorba v éře komunismu

Vzhledem k tomu, že se Jiří Kuběna i Milan Uhde narodili v roce 1936, a tudíž hlavní část svého života prožili v tehdejší Československu, považují za důležité pro tuto práci přiblížit politické a kulturní dění v tomto období. Tehdejší doba nebyla pro spisovatele a politiky snadná, a proto je velmi důležitou součástí našich dějin.

Pojem komunismus pochází z latinského slova „*communis*“, což v překladu znamená společný nebo společenský. Termín komunismus můžeme chápat buď jako učení, tendence, či hnutí, které usiluje o zespolečenštění, nebo jako, v užším smyslu, komunistickou stranu.¹⁶

Komunismus si přivlastňuje to, co si mohlo brát za své osvícenství. Komunisté chtěli být pokrokoví – tento pokrok dle Besanconyho ovšem doprovázelo obrovské a nevyhnutelné ničení. Sovětský režim vyšel z revoluční vůle inspirované humanitním ideálem s cílem vytvořit lidštější život, který dějiny neznaly. V tomto novém světě měla zmizet kategorizace lidí, kdy by se občané vzájemně uznávali. Problém byl v tom, že toto hnutí neváhalo použít jakéhokoli prostředku k tomu, aby svého cíle dosáhlo.¹⁷

Jak ve své knize popsal Alan Besancon, bylo možné vypožorovat, jak dvojsmyslný komunismus doopravdy byl. To, čemu říkali lidské a humánní, bylo ve skutečnosti nadlidské a nehumánní – a právě ono lidské a humánní nemělo ve skutečném životě ani pořádné právo a vlastně ani budoucnost. Pomalu ale jistě by se společnost sama zničila. Válku s kapitalismem nevedl proletariát, ale ideologická sekta.¹⁸

Je známo, že literatura v období, kdy byla v čele tehdejšího Československa komunistická strana, sloužila spíše režimu, nežli kulturnímu obohacení. Mnoho spisovatelů psalo takzvaně „*do šuplíku*“, a svá díla vydávali zakázaně formou samizdatu. Někteří ze strachu z postihu nevydávali publikace v této době vůbec. Například kniha Josefa Škvoreckého, *Zbabělci*, byla literární kritikou vcelku dobře (na tehdejší dobu) vzatá.

¹⁶BOCHENSKI, J.M. In: *Marxismus-leninismus, věda nebo víra*. Olomouc: Velehrad, 1994, s. 159. Studium. ISBN 80-901614-5-6.

¹⁷BESANCON, Alain. *Nemoc století*. In: *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, 31, 32, 33, 34, 35. Studie (Themis). ISBN 80-85821-89-3.

¹⁸BESANCON, Alain. *Nemoc století*. In: *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000, 31, 32, 33, 34, 35. Studie (Themis). ISBN 80-85821-89-3.

Zbabělci sice absolutně vybočovali z poučkové tematiky, která byla, nebo alespoň měla být všudypřítomná, skandál ovšem nastal až po tom, co tuto knihu začali řešit nejvyšší státní a straničtí představitelé.¹⁹

Ve dnech 1. – 2. března 1959 se konala konference svazu československých spisovatelů a literární obec zde sklídila mnoho výtek z řad komunistického vedení. Spisovatelé měli plnit funkci strážců socialistické morálky a spoluvůrců nové společnosti i skutečnosti. Veškeré podmínky, které spisovatel musel plnit, potlačovali jeho autorskou osobnost. Cílem komunistické strany bylo dostat spisovatelskou obec pod pevnou politickou kontrolu, což samozřejmě znamenalo i to, že se museli udělat jisté personální změny v redakcích či nakladatelstvích, a to tak, že ty „nespolehlivé“ vyměnili za ty, kteří měli velkou důvěru u komunistů.²⁰

3.1 Samizdat v české literatuře

Slovo samizdat pochází z Ruského „*samsebjazdat*“, kdy tento termín nejspíše poprvé použil ruský básník Nikolaj Glazkov, který napsal v roce 1949 svůj autorský rukopis, jenž byl ovšem z politických důvodů nepublikovatelný. Samizdat jako takový, ne pouze slovní termín, je samozřejmě mnohem starší než ono slovo. Jestliže kdykoli ve světě existovala zakázaná literatura, velmi rychle přišla minimálně myšlenka na to, jak zákaz obejít a jak přelstít cenzurní orgány.²¹

S autory to tedy bylo následovně: někteří byli zcela zapovězeni, jiní si zvolili pseudonymy nebo si našli takzvané pokrývače. První samizdatoví vydavatelé v počátcích obou období komunistického režimu postupovali tak, že díla tiskla pouze v takovém počtu kopií, aby tu byla alespoň nějaká naděje na jeho trvalé uchování. Samozřejmě, že v začátcích ještě nikdo nemohl tušit, jak daleko orgány zajdou v likvidaci „*nepřátelské literatury*“.

¹⁹JANOŮŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.

²⁰JANOŮŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr, ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.

²¹PŘIBÁŇ, Michal, BURGET, Eduard, HOLEČKOVÁ, Marta Edith. Et al. *Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2903-4.

Do samizdatu zařazujeme veškerou nezávislou literaturu, která se v době vydání dostala do rozporu s tehdejší politikou totalitního státu, a musela být šířena občanskou svépomocí.²²

V Česku tomu bylo tak, že ačkoli v prvních dnech a týdnech po květnu 1945 došlo ke spontánnímu publikování, knihy přesto musely procházet kontrolou, a vycházely výhradě s povolením od publikačního odboru Ministerstva informací, které řídil básník František Halas. Největší překážkou nebyla již zmiňovaná kontrola, ale ten fakt, že byla přísná regulace papíru, který byl dodáváný do vydavatelství pouze v omezeném počtu. Od jara roku 1948 nastolili komunisté totální nadvládu nad veškerými periodiky, která měla vycházet, čili ovládli jak vydavatelskou, tak i distribuční síť. Do větších vydavatelství a nakladatelství dosadili takzvanou národní správu, do menších poslali zmocněnce Ministerstva informací. Na základě nového zákona č. 94/1949 Sb. bylo zrušeno bezmála čtyři stovky soukromých nakladatelů, čímž si komunistická strana vytvořila podmínky pro naprosto regulovatelný a kontrolovatelný systém tehdejší vydavatelské a nakladatelské činnosti.²³

Lidé, kteří aktivně vystupovali v samizdatu, také zakládali různé skupiny či iniciativy. Mezi nejznámější v Československu patří Charta 77. Členové, jenž stáli za založením Charty, byli Václav Havel, Pavel Kohout, Zdeněk Mlynář, Petr Uhl, Jiří Hájek a Ludvík Vaculík. S většinou z těchto lidí se znali jak Jiří Kuběna, tak i Milan Uhde. Nejčastěji zmiňovaným členem je však, a to zejména u Jiřího Kuběny, Václav Havel.²⁴

Spisovatelé již dříve přemýšleli o tom, že by založili iniciativu podobnou těm, co vznikaly v SSSR, šlo jim předně o to, aby někdo chránil lidská práva a svobodu slova. Společně poté vytvářeli první text, který měl být předkládán signatářům, a pracovali na něm všichni výše zmínění autoři. Za názvem Charta 77 stojí Pavel Kohout, s tím že první oficiální schůze se konala 10. prosince 1976.²⁵

²²PŘIBÁŇ, Michal, BURGET Eduard, HOLEČKOVÁ, Marta Edith. Et al. *Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2903-4..

²³PŘIBÁŇ, Michal, BURGET Eduard, HOLEČKOVÁ, Marta Edith. Et al. *Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2903-4.

²⁴PREČAN, Vilém. *Charta 77: 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.

²⁵PREČAN, Vilém. *Charta 77: 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.

Zakládající členové se poté rozhodli, že podpisy budou sbírat pomalu, mezi přáteli v období Vánoc, aby jejich vzájemné návštěvy nevyvolaly nežádoucí pozornost. Když se členové sešli, očekávali, že podpisů bude mít každý pár desítek. Samozřejmě se obávali, že jejich schůzi objeví policie a vše jim přeruší. Naštěstí celé setkání proběhlo bez zásahu policie, a když spočítali všechny podpisy, zjistili, že jich mají neuvěřitelných dvě stě třicet čtyři. Celkově bylo signatářů kolem dvanácti set, možná více, z jistých důvodů je velmi obtížné zjistit přesný počet. Na začátku bylo hned několik lidí, kteří podporu Chartě vyjádřili, ale z pochopitelných důvodů svůj podpis nemohli dát veřejně.²⁶

Mezi signatáře se řadí i Milan Uhde, který se dlouho rozhodoval, jestli Chartu podepíše. Věděl, že je to riskantní krok, který by mohl ohrozit i jeho rodinu. Kvůli podpisu byl také vyslýchán: „*Podpis Charty nepokládám za trestný čin. Opravili mě: nejsem z ničeho obviněn, vyslýchají mě jako svědka: chtějí vědět, kdo mi text přinesl a zda na jeho podpisu trvám.*“²⁷

Jiří Kuběna Chartu 77 nikdy nepodepsal. Ze stejných důvodů, jako tomu bylo u Milana Uhdeho přemýšlel, zda svůj podpis připsat k ostatním. V knize uvádí, že podepsat chtěl, ovšem jako důvod, proč tomu tak nebylo píše, že ho Bůh ho chtěl mít básníkem a umělcem. „*Disent je protest, možná imponentní, ale kultura to není.*“²⁸

Charta 77 byla ve svém boji natolik úspěšná, že její spisy citoval například americký prezident Ronald Reagan či britská premiérka. Chartisté nejen, že spolupracovali s organizacemi hájící lidská práva jako jsou Amnesty International a Mezinárodní federace pro lidská práva, ale navázali také kontakt s disidentskými hnutími v dalších komunistických státech.²⁹

²⁶PREČAN, Vilém. *Charta 77: 1977-1989 : od morální k demokratické revoluci : dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.

²⁷UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 336. ISBN 978-80-7491-059-3.

²⁸KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s. 356. ISBN 80-7294-186-0.

²⁹CÍSAŘOVSKÁ, Blanka. *Charta 77 očima současníků: po dvaceti letech*. Praha: Doplněk, 1997. ISBN 80-85270-58-7.

4 Paměť básníka, z mého orloje

Jiří Kuběna svou autobiografii začal psát v roce 1984. Tento rok přišel první impuls k tomu, aby autobiografie vznikla. Kuběna začal tím, že si rozvrhl kapitoly a s textem jako takovým začal až později. První kapitola „Prarodičovská čtverylka“ byla napsána pro vysílání Zelný rynek v Brně, a to začátkem roku 1997 – takto se následně začala utvářet celá kniha.³⁰ (9-10)

4.1 Kompozice knihy

Kompozice literárního díla je aspekt, který dává najevo jeho utvářenost. V případě tohoto díla je lineární, text se rozvíjí od začátku ke konci, od první strany k poslední apod. Opírá se o následnost dějů v rovině fabule i syžetu, jehož tématem je přímo či nepřímo život, probíhající od narození až po smrt.³¹

Knihy je dělená do kapitol, které jsou následně rozdělené do podkapitol. Většina kapitol má název podle nejdůležitějších událostí, které se v tu dobu básníkovi staly (Pražská revoluce, Moravská aklimatizace), nebo nesou jméno pro něj významné osobnosti, na kterou bude v dané kapitole vzpomínat (Jiří Kolář, Václav Havel, Jiří Kříž). Kniha má na začátku Úvod, ve kterém básník naznačuje, jakým stylem knihu napsal, co chce abychom vnímali a jak to máme vnímat a také, jaké byly jeho impulzy pro to, aby autobiografii sepsal. Kapitoly jsou logicky poskládané, postupujeme od dětství po dospělost – než se dostaneme k tomu, že nás básník seznámí sám se sebou přejde k tomu, že nám přiblíží jeho rodinu, která pro něj byla velmi důležitá. Dílo je psané retrospektivně, čili autor své vzpomínky seřadil tak, jak se v jeho životě uskutečnily. Do některých kapitol vkládá i momenty, které se staly v jinou dobu, například v kapitole o Vítězslavu Nezvalovi. V této kapitole navazuje Kuběna na rok 1956 rokem 2000, v roce 1956 Nezval zemřel, v roce 2000 měl Jiří Kuběna sen, kterým tuto kapitolu doplnil.

³⁰ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s. 9,10. ISBN 80-7294-186-0.

³¹ HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.

Jiří Kuběna nás již na začátku seznamuje s tím, jaký je rozdíl mezi vzpomínkami a pamětmi. Vzpomínky jsou z úhlu osobního prožitku, kdežto paměti jsou tvořeny hlavně z nezaujatého pohledu.

Autor tedy píše, že to, že kniha nese název Paměť básníka znamená, že v knize vzpomíná subjektivně, a že jeho básnická paměť je něčím velmi specifickým. Dále poukazuje také na to, jaké všechny smysly do knihy vložil, tudíž po nás chce abychom si jich všimli, komunikuje s námi – těmito smysly jsou barva, tón, dotek či vůně. Zmiňuje také, že kniha slouží jako generační svědectví a v jistém smyslu se jedná i o doplnění knihy Pavla Kosatíka „Šestatřicátníci“ – knihy, ze které jsem v jedné z kapitol čerpala.

Celá autobiografie začíná vzpomínkou, která není Kuběnova a nese název „Co nepamatuji“. Jedná se o vzpomínání, které básník zná od svých rodičů či prarodičů. Jiří Kuběna prožil velice zajímavý a pestrý život, celá jeho autobiografie neustále překvapuje, i v těch nejmenších detailech. Za ty nejzajímavější kapitoly považuji ty, kde vzpomíná na historické události – tyto události všichni známe z různých úhlů, ať už odborných knih, ze školy, či ze vzpomínek našich rodinných příslušníků.

Tato kapitola začíná na straně 54 a končí o dvacet stran dál, na straně 76. Kapitola „Pražská revoluce“ obsahuje osm různých podkapitol, kterými jsou: I. „Předvečer“, II. „Pátek Večer“, „Sobota Ráno“, III. „Sobota Poledne“, „Večer“, IV. „Neděle Dopolodne“, V. „Neděle Odpoledne“, VI. „Pondělí“, „Úterý“, VII. „Středa“, VIII. „Dohra“. Již ze stylu psaní můžeme vidět, jak moc Jiřímu Kuběnovi záleží na této události. Vyjadřuje se o částech dní s velkým písmenem na začátku, což by mohlo značit, jak velmi ho tato událost zasáhla. Již na samotném začátku této kapitoly je věta: „*Uplyne První Máj, a já se každoročně začátkem května, když naskočí Pětka v kalendáři, zastavím.*“³² Vidíme, že i samotné datum napsal s velkým počátečním písmenem.

Kapitola Pražská revoluce nezačíná samotnou vzpomínkou, ale komentářem k této vzpomínce, jak na celou událost nyní vzpomíná. Uvědomuje si, že nebýt lidí kolem něj, nejspíš by nepřežili nikdo z nich. Po úvodním odstavci přechází samotné vzpomínání na následující události. U Jiřího Kuběny mi přijde pozoruhodné to, jaké detaily si pamatuje: „*V předvečer revoluce večereli chleba s máslem, hrnek kyselého mléka a hlínou vonící*

³² KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s. 54. ISBN 80-7294-186-0.

ředkvičku“³³ (všimněme si popisu ředkve, jak jsem již na začátku zmínila, Kuběna nás v Úvodu nabádal k tomu, abychom vnímali to, jak vkládá do textu smysly).

Jiří Kuběna události popisuje svými myšlenkami takovými, jaké skutečně byly – v období Pražské revoluce sám vítal ruské vojáky a těšil se z toho, že je přijeli zachránit „bratři“ ze Západu. Jiří Kuběna nebyl komunista, což nám může potvrdit i kapitola „Kručky k domu“ – II. „Doba výslechů“, kde popisuje, jak byli vyslýcháni ti, kteří podepsali Chartu 77, členy STB. I přesto, že v pozdějším věku zaujal vůči této politické straně jiné postavení, vylíčil událost tak, skutečně byla. Jako dítě měl samozřejmě radost z toho, že končí nadvláda německých vojsk, všichni se radovali a on také. Nepřidává do textu komentář k tomu, jak to viděl v době, kdy knihu psal.

4.2 Styl psaní

Jiří Kuběna jakožto básník využívá velké množství metafor, samotný název knihy „Z mého orloje“ vlastně znamená „z mého srdce“, orloj je v tomto případě tedy metafora pro srdce. Jiří Kuběna to vysvětluje v Úvodu knihy na konci: „*Můj Orloj dosud nedotloukl: ještě bije mé srdce*“.³⁴

Mezi nejvýraznější prvky v této knize je ovšem poetičnost. Můžeme si povšimnout, že mnoho básníků při psaní klasických textů svou básnickost nezapře, ani Jiří Kuběna zde není výjimkou. Jako příklad jsem vybrala úryvek ze strany 58: „*Jasně jitřní světlo už žihá naše židličky v kuchyni u okna – škola už několik dní – kvůli bezpečnosti dětí – prostě není.*“³⁵

Tuto ukázkou jsem vybrala, protože zde můžeme vidět, že text má rytmus, který je daný tím, že autor použil místo čárky k oddělení vět pomlčku. Kdyby v textu byla čárka, četli bychom větu jinak, pomlčka ve větě v nás automaticky vyvolá pocit toho, že se máme na chvíli odmlčet a udělat pauzu předtím, než přečteme další slovo.

³³ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s. 54. ISBN 80-7294-186-0.

³⁴ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s. 10. ISBN 80-7294-186-0.

³⁵ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 58. ISBN 978-80-7491-059-3.

Spojení slov jitřní světlo je také básnické. V běžném textu bychom spíše volili slova jako slunce či sluneční paprsky. Jiří Kuběna v celé knize ukazuje, že má opravdu bohatou slovní zásobu, text je plný poetismů, archaismů, zdrobnělin, citově zabarvených slov, a také slov, která vznikla spojením a některá si nejspíše Jiří Kuběna dokonce sám vymyslel.

: „*V té rzivé hnědi peří ten noblesní souzvuk modré a zelené – jaká krása!*“³⁶

Pasáže, jako je tato ve mně mnohdy vyvolávají pocit, že nečtu autobiografii, ale spíše poezii.

Jiří Kuběna využívá opravdu mnoho pomlček ve své knize, dalo by se říct, že je to pro jeho styl psaní charakteristické. Vzhledem k tomu, že kniha má opravdu dlouhé odstavce pomáhají pomlčky při orientaci v textu. Pomlčky jsou v textu použity také, když je v souvětí použita vsuvka, která ve většině případech něco komentuje či vysvětluje. V některých místech mi přišlo, že mezi pomlčky je vsunuta věta, která Kuběnovi vytanula na mysl, chtěl ji do textu zasadit, aby tím ozvláštnil stylistiku psaní.

4.3 Funkce fotografií

Fotografie se stávají neoddělitelnou součástí knih jako jsou autobiografie. Fotografie stejně jako samotný text zachycují život akorát jiným způsobem. Fotografie samozřejmě vyplňují mezery v našich mentálních obrazech současnosti.³⁷

Jiří Kuběna se ve značné části své knihy věnoval jiným autorům – svým přátelům a kolegům spisovatelům. To, že s mnohým z nich měl úzkých vztah vypovídá i to, že jim vyhranil jednu celou kapitolu – Jan Zahradníček, Václav Havel či Jiří Kolář. Fotografie nejen těchto lidí nalezneme ve velké míře v jeho autobiografii. Úplně na začátku nalezneme 24 fotografií známých osobností mezi které patří Josef Topol, Věra Fridrichová, Ivan Diviš a mnoho dalších.

Fotografie v této knize nezachycují jen známé a přátele, jsou zde i takové, na kterých nalezneme rodný dům rodiny Paukertů, rodiče Jiřího Kuběny a jeho dalších příbuzných.

³⁶ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 85. ISBN 978-80-7491-059-3.

³⁷ SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021. Trivium., 23. svazek. ISBN 978-80-7671-043-6.

Fotografie v knize nemají sloužit jako ilustrace, nezáleží tak na tom, jaké kvality jsou, ale co je na nich vyobrazeno. Kuběna je k nám v celé knize přímý a popisuje vše do nejmenších detailů a jinak tomu není ani u fotografií – nalezneme zde například jeho fotografii, kde jako malé dítě pláče na stromě s popisem: „*JK v lesejčku, zanechaný na stromě, 1940*“.³⁸

Protože Jiří Kuběna fotografie, které nalezneme v jeho autobiografii, nijak nekomentuje, může se zdát, že v knize nemají žádnou funkci, že jsou tam jen pouze proto, aby poukázal na to, jak dotyční vypadali, nebo jako vsuvka mezi texty. Jiří Kuběna je velmi dobrým vypravěčem a mohlo by se zdát, že díky jeho podrobným popisům ani fotografie nepotřebujeme, pokud se na to podíváme z jiné strany, fotografie mohou sloužit jako potvrzení vzpomínek, o kterých autor píše.

Výběr fotografií odráží také to, jak autor své vzpomínky vnímá a jak sám na sebe vzpomíná. Fotek, kde je pouze autor je v knize málo, největší množství fotografií zobrazuje jeho přátele či rodinu. Mezi takové fotografie patří hlavně ty, na kterých je Jiří Kuběna obklopen lidmi, kteří jsou zařazeni do skupiny šestatřicátníků a své zvláštní místo zde má Václav Havel. Na mnohých z nich jsou pouze oni dva a z toho, co Jiří Kuběna napsal, víme, že spolu měli velmi vřelý přátelský vztah.

4.4 Průvodce knihou *Z mého orloje*

Autor se narodil 31. května roku 1936 v Prostějově do rodiny Paukertů, vlastní jméno Jiřího Kuběny je Jiří Paukert. Celá jeho blízká rodina byla věřící, a stejně tak tomu bylo i u Jiřího Kuběny. Celkově se tematika náboženství a jistého mysticismu vyskytuje jak v jeho dílech, tak i v samotné autobiografii. V knize konkrétně píše, že se hlásí k církvi konstantinovské.

*Nadto byl zrovna v ten den Boží Hod Svatodušní: a tak jsem přišel na svět hned jako dvojí nedelňátko: rozenec Neděle – a ještě Svatodušní.*³⁹

³⁸ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (vzpomínky na přítomnost)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-186-0.

³⁹ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.14. ISBN 80-7294-186-0.

V některých částech můžeme sledovat proměnu ve vypravování, jedna z nejvýraznějších situací je v kapitole II. Maminka. Na začátku autor vypráví z pozice ich formy a oslovuje nás jako čtenáře stejně tak, jako je tomu téměř po celou dobu: „*Není snadné psát o vlastní matce, natož mám-li já psát o mamince, která je před polovinou desáté dekády svého života – Bohu budiž dík!*“⁴⁰ Autor následně z tohoto typu vyprávění přešel na styl vyprávění, kdy on, jako pisatel, oslovuje svou matku – jako kdyby tuto informaci chtěl sdělit pouze jí: „*Před očima jsi měla vždy jen svou milovanou rodinu...* Dále pak: „*Pro nás jsi byla – a jsi stejně i ve svých devadesáti – krásná.*“⁴¹ V tuto chvíli, jako kdyby se kniha určená pro cizího čtenáře změnila na osobní korespondenci, která je adresovaná jeho matce. Může za to nejspíše i fakt, že v době, kdy Jiří Kuběna svou autobiografii psal, tak jeho maminka stále ještě žila, proto mohl mít potřebu věnovat jí část textu. Tyto popisy fungují tak, jako kdyby Kuběna seznamoval čtenáře s fakty pomocí toho, že tyto informace připomíná své matce.

V místech, kde Kuběna píše o tom, že jeho matka vystudovala Umprum, to vypadá takto: „*Co já sám mám jen od Tebe: dar vidění, obrazu, lásku k umění výtvarnému – samozřejmě u té krásné mladé Bohem nadané absolventky ateliéru sochařství na Pražském Umprum, která k lítosti svých profesorů svůj talent vyměnila za nás tři: své „živé sochy“, jak někdy říkáš.*“⁴² Tato kapitola je v mnoha směrech odlišná od ostatních, vidíme zde citovou zabarvenost v celkovém vyznění textu, to vše je umocněno tím, jakou formou autor píše. Často zde můžeme také vidět oslovování: „*Ty, Tvým, Ty jsi má Matka a já jsem Tvůj Syn*“ apod.⁴³

Stejnou metodu oslovování použije ve značně menší míře například i v kapitole III. První láska, kde píše o svém prvním příteli. V posledním odstavci této kapitoly oslovuje Ivana, „*Tobě, můj první Múzagete. Ty jedinýs byl a jsi má první láska.*“⁴⁴ Opět zde můžeme vidět, že se Jiří Kuběna k tomuto oslovování přiklonil, protože se jedná o člověka, ke kterému

⁴⁰ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.20. ISBN 80-7294-186-0.

⁴¹ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.21. ISBN 80-7294-186-0.

⁴² KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.22. ISBN 80-7294-186-0.

⁴³ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (vzpomínky na přítomnost)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-186-0.

⁴⁴ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.110. ISBN 80-7294-186-0.

choval velkou citovou náklonnost. Jiří Kuběna tohoto oslovení využívá také na konci kapitol, kde dotyčným předává jistou formu vzkazu.

Jiří Kuběna jako malé dítě s rodiči žil v Praze nad Šárkou. Na toto místo velmi rád vzpomíná, udává, že díky deníku svého otce přesně ví, kdy se tam nastěhovali, a to v dubnu roku 1939. Autor uvádí, že jeho otec tíhnul k novinářině, tak je zde na místě otázka, zda nepoděлил cit pro literaturu právě po něm. V kapitole rodná krev píše, že jeho otce nejvíce vábilo Slovo. Chtěl psát pro noviny, ale moc dobře věděl, že by tím svou rodinu neuživil a rozhodl se proto, že se „dá na vojnu“. Jeho otec psal básně, i když na Kuběnuv vkus poněkud melancholické. Sám Jiří Kuběna napsal svou první báseň v pouhých devíti letech a v knize ji také zveřejnil. Nazval ji „Loutka“ z toho důvodu, že měl potřebu vtisknou někomu svou duši, potřeboval neoživeného Adama, potřeboval něco jako loutku. Svým Slovem tuto Loutku oživil: „svým dechem jsem oživil loutku, svého mystického Adama, do básně jsem vtělil své Slovo, svou nejvyšší touhu, své první Slovo.“⁴⁵

Loutka

když slyšíš výraz tento tajemný,

toť loutka,

tu sbírá se ti ve snech tvých

tajemná to choutka.

Nikde nemáš stání, u ničeho,

pořád slyšíš tajemné to Slovo,

ale přece někde stání máš,

a to u své loutky uhlídáš!⁴⁶

Můžeme vidět, že byl již jako malé dítě velmi nadaný, když uvážíme, že mu bylo teprve devět let. Vzhledem k tomu, že v knize není napsáno, že by text následně upravoval, je znění básně přesně takové, jaké bylo, když ji v roce 1945 napsal.

⁴⁵ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.52. ISBN 80-7294-186-0.

⁴⁶ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.52. ISBN 80-7294-186-0.

V pozdějších dílech Jiřího Kuběny patří mezi hlavní témata mužský éros a náboženství. Tato inspirace řeckou mytologií byla u Jiřího Kuběny znát od jeho raných začátků. V kapitole „Do osmačtyřicátého“ píše, že již měl strach, že ho opustily múzy a nevěděl co sám se sebou, že ho nenavštívil bůžek básnický – vrtkavý okřídlený Pegas: „*Ten světelný vír mezi dvěma míhajícími se lampami – určitě je to on, Pegas!*“⁴⁷. Tato bájná řecká bytost jako kdyby Jiřímu Kuběnovi opět vrátila nápady k tvorbě básní. Pegas pak také figuruje v jeho další básni „Ve svitu lamp“, kterou napsal v době, kdy studoval na gymnáziu.

Jiří Kuběna, jak jsem již zmiňovala užívá v textech mnoho metafor a přirovnávání například i právě různých věcí k řeckým mytologickým postavám. Zajímavé je například přirovnání větrné smrště, která postihla část Prahy, kde autor žil. V knize tento větrný vír popisuje jako boha Větru – nejlepšího muzikuse mezi Titány: „*Nashledanou, pěvče harf Aiolových!*“⁴⁸

Ve svých dvanácti letech se přestěhovali do Brna a na Moravě poté strávil zbytek svého života. Je patrné, že se místem svého bydliště často inspiroval, například hrad Bítov se stal podnětem pro mnohé jeho básně. Prvotní okamžik, kdy Jiří Kuběna přijel do Brna popisuje jako „Šok z Brna“.

V období, kdy se nastěhovali do Brna už Kuběna věděl, že není zcela smířený s tím, jaký režim v zemi je. V kapitole II. „Nízký věk fetišů“ – „Pád do svobody“ píše, že všudypřítomná soudobá propaganda, vnucovaný kolektivismus a stádnost mu byla cizí a ničemu z toho nevěřil: „*Jenže přežít, znamenalo lhát.*“⁴⁹ Zpětně se k tomu vrací a zamýšlí se nad tím, zdali byl při této lži stále ještě básníkem. Situaci toho, jak se s tím snažil vypořádat popisuje jako „zakuklení se“. Věděl, že období, kdy byl ve svých dětských letech a neřešil tyto problémy, je pryč. Vidíme, že mu situace nebyla lhostejná a rozhodl se, že se bude muset s tímto problémem vypořádat.

V průběhu tohoto období si začal uvědomovat svou sexuální orientaci – v pozdějších letech se k tomuto tématu stavěl velmi otevřeně a bylo tomu tak i v jeho autobiografii. Jiří

⁴⁷ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.87. ISBN 80-7294-186-0.

⁴⁸ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.89. ISBN 80-7294-186-0.

⁴⁹ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.93. ISBN 80-7294-186-0.

Kuběna v knize otevřeně přiznal, že je homosexuál, dokonce se rozepsal o jeho mužských přátelích. I když byla homosexualita ze seznamu nemocí Světové zdravotnické organizace odstraněna až v roce 1992, sám s tím problémy neměl, nebo se o nich alespoň nezmínil. V dnešní době je námitka proti homosexualitě kritizována, musíme si ovšem uvědomit, jak rozdílné to bylo ve dvacátém století. Od konce novověku se k problematice homosexuality přestalo přistupovat podle křesťanské kategorie hříšnosti a začalo se pro ni hledat lékařské označení. Tak byla homosexualita přesunuta do seznamu nemocí ve světě. Po roce 1933 v nacistickém Německu byla homosexualita chápána hlavně u mužů, jako mrhání možností zplodit potomstvo. Za druhé světové války bylo odsouzeno kolem 50 000 gayů a 10 000 z nich skončilo v koncentračních táborech. Ve druhé polovině dvacátého století pak dochází k dekriminální homosexualitě a Československo bylo jedním z prvních států, které k tomu přistoupilo. Nutno podotknout, že homosexualita sice nebyla trestným činem, dále ale zůstala odsuzována a určitým způsobem omezována. Homosexuálům bylo například zakazováno pořádat sdružení či skupiny. Projevy náklonosti na veřejnosti byly u homosexuálů brány jako veřejné pohoršování. Jiří Kuběna se také nezmiňuje, zda o jeho orientaci věděli i jeho přátelé, dá se však předpokládat, že o tom veřejně nediskutoval. Svě pocity tak spíše interpretoval pomocí svých básní.⁵⁰

V období dospívání si uvědomil, že ho přitahuje jeden ze jeho kamarádů: „... *Ríšou M–s tím dráždivě pŕivabným, předčasně vyžralým sexy kloučkem s černou čupřinou.*“⁵¹ Jiří Kuběna si uvědomil sám sebe, jak píše „našel se“. Sexualita se v jeho autobiografii objevuje opakovaně. Jiří Kuběna je ke čtenáři opravdu otevřený, zdá se, jako kdyby ze svého života neměl potřebu zatajit před námi vůbec nic.

Nezatoužil jsem jen já po něm: „*chlapci jsou v těch letech rozžínění po sobě navzájem. Ještě tu první noc pod námi zkolabovala postel.*“⁵² Takto napřímopopsal svůj zážitek s jedním chlapcem, kterého potkal na hradě Pernštejn.

Do toho tu byla ovšem stále přetvářka a lži, o kterých věděl. Doba, kdy si uvědomil svou orientaci byla nesnadná. Byla to doba protistátních procesů krvavě pracující stalinské

⁵⁰ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5.

⁵¹ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.94. ISBN 80-7294-186-0.

⁵² KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.131. ISBN 80-7294-186-0.

sekery. Všude kolem vládlo panství Lži. Jiří Kuběna se k tomuto režimu stavěl ve svých mladých letech tiše. Uvědomoval si závažnost situace, ale věděl, jak je režim nemilosrdný. Například kazatel v kostele, kam jako mladý muž chodil, veřejně kritizoval komunisty a také byl za to potrestán, jeho přednes popsal jako: „*sebevražedně statečný hlas, proklínající s našim papežem každého komunistu do sedmerých pekel*“⁵³. Ani situace u Kuběňů v rodině nebyla snadná. Otec odmítal podepsat vstup do strany, a i když se matka snažila urovnávat jeho nesouhlas s režimem, nepomohlo to. V roce 1950 se z jeho otce stal z náčelníka štábu – podplukovníka, vojín v záloze: „*Sekera strýčka Stalina dopadla i na náš dvorek.*“⁵⁴ V Jiřím Kuběnovi tato situace vyvolala nejen zlost, ale i úlevu z toho, že je konec přetvářky a lži. Samozřejmě se museli odstěhovat z bytu, který jim byl přidělen a jejich finanční stránka utrpěla značné ztráty. Otec nyní pracoval jako dělník ve výrobě a z jeho matky, která byla ženou v domácnosti, se stala pracovnice v Gottwaldových závodech.

Jiří Kuběna má na toto období velmi zajímavý dvojí pohled, zkoumá ho jednak ze strany toho, jak žila jeho rodina a jaký to mělo pro ni dopad a zároveň popisuje, co toto období udělalo s jeho životem, co se duševního rozvoje týče. Například, když popisoval, že jeho otce kvůli odmítnutí vstoupit do strany vyhodili, zaměřuje se prvně na tu stranu, kde řeší, že se museli stěhovat, matka si musela najít práci, a že doma bylo cítit značné napětí. Na druhou stranu se na toto dívá jako na možnost osobního rozvoje, jelikož se dál nemusel přetvářet a potlačovat v sobě své emoce. V době, kdy najednou nežil ve lži a našel pravdu, mu dle jeho slov začal nový, lepší život, a to život básníka.

Jiří Kuběna si přes to všechno, co se jim v Brně za takto krátkou chvíli událo, na život v tomto prostředí velmi rychle zvykl. Sám se v knize označil za „Moraváka“ a „Brňáka“ – dvě po sobě jdoucí kapitoly pojmenoval jako „Šok z Brna“ a „Moravská aklimatisace“. V kapitole Moravská aklimatisace můžeme vidět, jak velkým vlastencem tohoto kraje Jiří Kuběna ve skutečnosti byl. První strany této kapitoly věnuje velmi obsáhlému popisu toho, jak okolí Brna vypadá, a která místa, věci a okamžiky měl nejraději. Často také porovnává Prahu

⁵³ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.94. ISBN 80-7294-186-0.

⁵⁴ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.96. ISBN 80-7294-186-0.

s Brnem a píše, že i přes tyto krásy Moravského okolí, které bylo, jak sám uvádí, krásnější než to Pražské, mu dřívější bydliště stále chybělo.

V tomto období se mu ozval kamarád z dětství, Radim Kopecký, jehož otec byl režimem odsouzený k trestu doživotního odnětí svobody, jelikož se nesžil s tehdejší komunistickou nadvládou. Radim Kopecký je jedním z členů skupiny šestatřicátníků a později se s Jiřím Kuběnou častokrát scházeli.

Jiří Kuběna jakožto básník, který vnímal komunistický režim negativně, nepřijímal propagandistickou literaturu. Ve škole se učilo pouze o Wolkerovi, Neumannovi, Nezvalovi či o budovatelském Bieblovi nebo Pavlu Kohoutovi. Tuto literaturu označil jako pištění vlezlých komárů a informační šum. Ve školách se zaměřovali pouze na ty sbírky, které režim povoloval. Sám tedy v knihovnách hledal ty básně a sbírky, které on považoval za kvalitní literaturu. Velmi si oblíbil dekadentního Karáska ze Lvovic či Nezvalovu Pantomimu.

Život Jiřího Kuběny ovlivnilo mnoho nám dnes již známých jmen. Mezi ty nejvýznamnější patří Václav Havel. Jak jsem již psala v kapitole šestatřicátníci, Jiří Kuběna společně s Havlem a Radimem Kopeckým začali podnikat schůzky, kde spolu diskutovali o nejrůznějších tématech, ať už politických či literárních. Václav Havel byl jedním z těch, kteří Jiřího Kuběnu velmi ovlivnili, sdíleli společné názory na svět a na dění v zemi.

S Václavem Havlem je mimo jiné pojilo i pojetí poesie jako něčeho, co by nemělo sloužit jako nástroj propagandě. Dle Kuběny chtěli psát pouze to, co vyšlo z nich samých, nechtěli literaturu využívat v něčí prospěch a ideologii. Společně se snažili využívat svých možností a setkávali se s nejrůznějšími spisovateli jako například Bohumilem Hrabalem, Vladimírem Holanem, Vítězslavem Nezvalem nebo také Janem Zábranou.

V autobiografii Jiřího Kuběny mají tito lidé, ať už básníci či spisovatelé, vlastní kapitoly. V mnoha částech knihy k tomu autor přistupuje tak, že nám je jeho život popisován prostřednictvím těchto etap, kdy dochází k setkávání s nejrůznějšími lidmi.

Vidíme jeho osobní rozvoj, to, jak obohacoval své literární dovednosti, a jaké zkušenosti získával. Není to tedy jen pouhé vyprávění o životě. Jiří Kuběna k tomu přistupuje tak, jako kdyby tito lidé byli jeho součástí a nedomyšlitelně doplňovali to, kým byl.

Jedním z nich je i Jiří Kolář, v této kapitole popisuje Jiří Kuběna, jak si k tomuto autorovi hledal cestu. Jiří Kolář byl představitel moderního umění, tento druh poesie byl Jiřímu Kuběnovi cizí. K tomuto umění přistupuje stejně v době, kdy píše svou autobiografii,

jako v letech, kdy Jiřího Koláře potkal. Označuje ji za epochu likvidátorskou a obrazoboreckou a co víc, jako řezničinu provozovanou na těle Slova.⁵⁵ Jiří Kuběna velmi často používá personifikaci v tomto kontextu. v jeho knize Slovo zhmotnil a pohlíží na něj, jako na nedílnou součást jeho tvorby a přiřadil mu tak vlastní existenci. Většinou v jeho knize najdeme „Slovo“ s velkým S na začátku, jako kdyby to bylo vlastní jméno. V této kapitole zmiňuje, jak se často dostával do pomyslného konfliktu s typem této poezie, on jako „služebník lyry“. I přes jejich rozdílný pohled na poesii mu Jiří Kolář věnoval báseň s názvem „Jiří Paukert“. Jiří Kolář tuto báseň vydal v jeho knize Přestupný rok s datem 19. září 1955.

Kapitola s názvem „Vítězslav Nezval“ se jistým způsobem liší od těch ostatních. V jiných kapitolách Jiří Kuběna popisuje, jak se s dotyčným seznámil a jak se setkávali. V této kapitole je tomu ovšem jinak. Začátek věnuje tomu, že popisuje, co pro něj Nezval znamenal v literární oblasti. Byl pro něj v mnohém jeho vzorem i přes to, že byla občas jeho literatura komunisticky nakloněná. Osobně se s Vítězslavem Nezvalem setkal Václav Havel. Následně se o tomto prostřednictvím Havla dozvídáme i my, ač zde není popsáno setkání Nezvala s Kuběnou nýbrž s Václavem Havlem. Vítězslav Nezval brzy po tomto setkání zemřel. Jiří Kuběna do této kapitoly potom napsal jeho sen, který se mu zdál v noci 30. listopadu roku 2000, kdy se v tomto snu Kuběna konečně s Nezvalem osobně potkal.

Hrad Bítov hraje v životě Jiřího Kuběny velkou roli a má své místo nejen v jeho básních, ale i ve své autobiografii. Poprvé na toto místo dorazil roku 1949/1950, s to jako žák základní školy. Později se na Bítov vrátil 2. července 1955, kdy zde začal dělat průvodce. V podkapitole IV. „Poprvé Bítov“ máme dvě roviny vyprávění – ta první jsou pocity a dušení situace Jiřího Kuběny, kdy nám popisuje, jak je zamilovaný do Zdeňka. V textu se objevují pasáže, kdy Jiří Kuběna odbočí od tématu a opět se noří do svých myšlenek.

Můžeme to vidět v místě, kde vypráví, jak náročné bylo dělat průvodce na Bítově, že za ním přijeli na návštěvu rodiče, a po tomto popisu opět odbočuje do tématu jeho lásky. V této kapitole se tyto dva motivy – Bítov a láska, velmi prolínají: „*A ted' ty pŕuvaby Bítova –*

⁵⁵ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.137. ISBN 80-7294-186-0.

božské, ty vnitřní, jak jsem je prožíval, už jen sám a v sobě nejhrouběji prožíval, v čase Očekávání, v čase očekávání Tvého, Zdeňku.“⁵⁶

Jiří Kuběna často využívá motivů z řecké mytologie a mnohdy nejrůznější věci, místa nebo lidi označuje právě výjev z této oblasti. Četné je to i v této podkapitole VI. Bítov V Očekávání. Tyto pasáže pak mnohdy působí nejasně, vzhledem k tomu, že čtenář musí být s touto tematikou seznámen, aby zcela porozuměl vyznění textu. Rád využívá metafory a v tomto případě jich je v některých místech mnoho. Například řeku Želetavu označuje za řeku Léthé. Výrazněji potom toto pojetí textu vyzní, když vzápětí v odstavci, který následuje použije oslovení Ježíše Krista a Ducha. První zde máme Olmýpské bohy, bájnou řeku Léthé, Hérose a vedle toho křesťanské téma.

Kapitola Zdeňk se skládá ze dvou hlavních témat, a to z jeho lásky k tomuto muži a zároveň jeho lásky k Bítovu. Kapitola celkově je psaná jako jeho emoční zpověď, velké množství metafor a pojmenování působí tak, že umocňují tyto pocity. Jiří Kuběna volil slova ze kterých bylo znatelné napětí, které v té době v sobě strádal a krátké věty, které v tomto případě používal, tuto atmosféru doplnily. Kapitola je navíc obohacena o jeho básně, které v tomto období na Bítově napsal – většina z nich je věnovaná Zdeňkovi a okolí Bítova. Je třeba zmínit, že Zdeňk je nedílnou součástí života Jiřího Kuběny, setkával se s ním dlouhou dobu a jeho pseudonym „Kuběna“ pochází právě od tohoto muže, jelikož Zdeňk je celým jménem Zdeňk Kuběna.

Poprvé Jiří Kuběna vystoupil veřejně na Umělecké besedě a jak píše, i když byl nervózní, věděl, že jeho verše jsou dobré. Beseda se konala v roce 1957 a mimo něj vystoupili i další dva ze skupiny šestařicátníků, a sice Václav Havel a Viola Fischerová. Všichni věděli, že cenzura je stále stejná, ale i přesto přišlo mnoho lidí. Mezi publikum, které přišlo, patřil i Václav Černý, Jiří Kolář nebo Jan Grossman.

Přítomní lidé byli většinou také básníci a literáti, kteří sympatizovali s těmi, co i přes zákaz režimu měli potřebu psát a veřejně s tím vystoupit. Na této veřejné besedě Jiří Kuběna poprvé použil svůj pseudonym, a tak se z Jiřího Paukerta stal oficiálně Jiří Kuběna.

⁵⁶ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.189. ISBN 80-7294-186-0.

Doba byla stále stejná a Jiří Kuběna ji tak i vnímal, ke stalinistickému režimu se nikdy nepřidal a obklopoval se výhradně lidmi, kteří s tím těž nebyli sžití. Josef Šafařík, který vpád sovětských vojsk nesl těžce, stejně jako Jiří Kuběna, soucítil s kulturou a národem, který byl nyní utlačován od vyjadřování svých slov a názorů. S Josefem Šafaříkem se Jiří Kuběna vydal v roce 1969 na cestu do Itálie. Jiří Kuběna píše, že to pro něj nebyla obyčejná cesta, ale pouť. On jako křesťan cítil potřebu navštívit tuto zemi – z jedné strany jako věřící a z druhé strany jako obdivovatel múzického umění a kultury. Nikdo jim tehdy nevěřil, že se vrátí do země utlačované SSSR, on však věděl, že jeho místo je v Česku, o to víc na Moravě: „*Itálie nás Moravany ... vítala.*“⁵⁷

Důležitou částí života Jiřího Kuběny je jeho práce v Národním památkovém ústavu, kde začal pracovat v roce 1959. O tomto píše v kapitole „Ó Doby, Ó Hrady“. Jako historik musel ovládat od každého uměleckého zaměření trochu – sochařství, malířství i architekturu, po čase se začal zajímat o různé zaměření, například o epochu romantismu a novogotiku. Jiří Kuběna o svém prvním roku této práce píše jako o roku renesance, jeho znovuzrození. Nejen, že měl nyní finanční zajištěnost, ale mohl dále rozvíjet své umělecké tendence.

Šedesátá léta pro něj ovšem nepřinesla jen práci, ale i první veřejné výstupy, kde již působil jako umělec, samozřejmě pod dohledem establishmentu. Díky Jiřímu Kolářovi se díla Jiřího Kuběny dostala například do samizdatového sborníku „Život je všude“ od autora Adolfa Kroupy. Většina šestatřicátníků se v šedesátých letech snažila projevovat, v čele s Václavem Havlem, který publikoval v Literárních novinách. Jiří Kuběna uvádí, že měl kvůli své sexuální orientaci těžší se prosadit. Jeho „érot“ byl v době komunistické pod zákonem a jeho básně, které byly silně inspirovány mužským érosem tak nemohly být veřejně publikovány – na rozdíl od děl jiných šestatřicátníků. V tomto období mu velmi pomáhal právě Václav Havel, který se přes svoje známosti snažil zveřejnit sbírky Jiřího Kuběny, a to například u Ivana Diviše v Mladé frontě, což se nakonec ovšem nepodařilo. Jiřímu Kuběnovi řekl, že to je kvůli nemodernímu pojetí jeho básní, konkrétně se jednalo o sbírku Krve Ve Víno, ovšem Kuběna si myslí, že to takto dopadlo kvůli odmítavému postoji společnosti vůči jeho sexuální orientaci.

⁵⁷ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.276. ISBN 80-7294-186-0.

Časopis *Tvář* bral Jiří Kuběna jako průlom v tehdejší Československu. Viděl moderní pojetí poesie a otevřené dveře do Evropy. Václav Havel v tomto období nadějně zaslal Kuběnovy sonety do *Tváře*, ty se ovšem s pohrdáním vrátili spolu s kritikou Bohumila Doležala s tím, zda tyto verše myslí Kuběna opravdu vážně. Důležité je zmínit, že i přes počáteční kritiku si ho Jiří Kuběna velmi vážil. Nakonec také prorazil, a to v pátém čísle druhého vydání *Tváře*. Tento časopis ovšem o něco později zanikl vinou KSČ. Krátce poté na oslavu třicátých narozenin založili Václav Havel, Jan Kolbasa, Věra Linhartová a Josef Topol „Společnost přátel Jiřího Kuběny“, *SPJK*.⁵⁸ Pod tímto označením se konal v pražském Mánesu 17. dubna 1966 první večer poesie Jiřího Kuběny.

U Jiřího Kuběny v jeho třiceti letech nastala zdatelná životní změna, a sice přestěhování se od rodičů – od jistoty domova a samozřejmě lásky. Tuto událost vnímal nejen jako „postavení se na vlastní nohy“, ale také jako osvobození svého Érosu. V tomto období zkoušel Jiří Kuběna i jiné umělecké založení, a tím bylo malířství. Maloval odjakživa, zkoušel akty a inspiroval se i Da Vincim, jak ale píše, tak nyní to bylo něco úplně jiného. Malířství dle svých slov nyní vnímal mnohem intenzivněji – vnímal více linie, plnost tvaru, komposici. Nakonec se ale stejně vrátil k poesii. Jiří Kuběna pořádá se svými přáteli mnoho dalších večerů poesie, potkával nové lidi – přátele Josefa Šafaříka, a samozřejmě si stále zůstali věrní členové z klubu šestatřicátníků.

Zajímavé bylo, že se Jiří Kuběna zatím nezmínil o tom, jak na jejich činnost reagovala komunistická strana. Poprvé se o tom rozepsal až na straně 355, a to v kapitole „Doba Výslechů“. STB se zpětně snaží kriminalizovat tyto setkávání jakožto večery s poezií. Prvním člověkem, kterého STB zatkli, byl Josef Šafařík. Josef Šafařík nikdy nikoho ze členů neudal. Zároveň byli vyslýcháni jak M. Holman, tak i J. Frišaut. Samozřejmě, že se skupina začala chovat opatrně a nedůvěřivě, to všem neznamenal, že by se udávali, pouze se báli o čemkoli mluvit. Jiří Kuběna byl ze skupiny šestatřicátníků vyslýchán jako poslední – nejvíce je zajímalo jeho přátelství s Václavem Havlem. Jiřího Kuběnu vydírali, chtěli, aby se přátelství s Havlem vzdal a nazpět by se mu dočkalo slávy, všude by ho tiskli a mohl by vydat knihu. V opačném případě hrozili tím, že by dostal výpověď. Jiří Kuběna si i přes tohle všechno stál za svým a přátele nikdy nezradil.

⁵⁸ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s. 314. ISBN 80-7294-186-0.

Jiří Kuběna své vzpomínání končí na začátku osmdesátých let. Není to tím, že by neměl o čem, či o kom psát, ovšem jako důvod uvádí, že vzpomínání musí dozrát, aby byl autor schopen vytvořit pravdivý a ustálený obraz.

5 Rozpomínky, Co na sebe vím

Autobiografie Milana Uhdeho obsahuje velmi podrobný popis jeho života. Velkou roli zde hraje samozřejmě Brno, ve kterém autor žil a pracoval. Kniha provádí jeho životem, od dětství přes dospívání a dospělost. Na toto se váže jeho studium a následná práce pro divadlo a časopis Host do domu. Milan Uhde sepsal podrobné svědectví o tom, jak se člověku, především tedy literárně založenému, žilo v období komunistickém v Československu.

5.1 Kompozice knihy

Kniha Milana Uhdeho je rozdělena do kapitol a podkapitol – hlavních kapitol je šest a ty se dělí do mnoha podkapitol, které většinou zahrnují dvě či tři strany. Kapitoly jsou následující: I. „Léta učednická“, II. „Host do domu – a ještě někdo“, III. „Uštknutí“, IV. „Hra na schovávanou“, V. „Řekni ďáblu ne“, IV. „Jak moc chutná moc“. Pokud se na názvy kapitol podíváme pořádně, můžeme si všimnout, že metaforicky naznačují, co budou podkapitoly obsahovat. Například kapitola VI. „Jak moc chutná moc“, obsahuje podkapitoly nazvané: „Disident v čele vlády“, „Kdo jedná, nemá svědomí“, „Morálka a praxe“ nebo „S předsedou se nepolemizuje“. Slovo „moc“ tedy značí politické angažmá Milana Uhdeho.

Milan Uhde informace do knihy seřadil tak, jak se v jeho životě udály. Začíná u dětství a dospívání, kde rozebírá i svá studentská léta. Dále pokračuje Hostem do domu, který tvoří značnou část jeho života a jeho spisovatelských začátků (Král – Vávra, Co jsem to vlastně napsal). Mimo Hosta do domu Milan Uhde pracoval v divadle a psal divadelní představení, této části věnuje jednu celou kapitolu. Dalším velkým zlomem v životě Milana Uhdeho byla jeho politická angažovanost, kniha je tedy velkým zprostředkovatelem informací, které jsou z různých kulturních sfér. Velmi zajímavou součástí knihy jsou záznamy od STB, které Milan Uhde do knihy přidal. Součástí je spis trestního stíhání a seznam věcí, které mu byly na základě rozhodnutí odebrány při prohlídce jeho domu.

5.2 Styl psaní

Milan Uhde má bohatou slovní zásobu a ve své knize používá jak spisovnou češtinu, tak i metafory. Odstavce v knize jsou kratší, je tedy snadnější se v textu orientovat. Milan Uhde nemá žádný typický rys psaní jako je tomu u Jiřího Kuběny. Rád v knize poukazuje na mluvu ostatních, pokud se lišila, nebo měla nějaký rozlišný prvek. Například u šéfredaktora Macáka zdůrazňoval jeho „pané“ a koncovky „ej“, které používal. Jako celek kniha působí až humorně, autor často doplňuje svoje poznatky a poznámky k událostem, které dodají vtip: „*Navedej jsem nebyl. Naši mě k ničemu nenaváděli*“, takto reaguje na poznámku jeho kamaráda z dětství, který mu tehdy řekl: „*Seš blbej, nebo navedenej?*“ Dále této poznámky využívá ještě několikrát na následujících stranách: „... *a tak jsem jako správně navedenej prohlásil Bobinovo prorocství za blbost...*“⁵⁹ Takto působí hlavně kapitoly, kde Milan Uhde popisuje své dětství. Podpořil tak tím tu dětinskost, která v daných kapitolách dotváří téma. Styl psaní se poté mění s tím, jak Milan Uhde „stárne“. V pozdějších kapitolách je více suverénní a vtip se vytrácí. Jako celek je kniha čtivá, srozumitelná a vyzdvihla bych podrobný popis tehdejšího Československa, konkrétně jaké to bylo být v této době spisovatelem a později politikem.

5.3 Průvodce knihou Rozpomínky

Milan Uhde se narodil 28. května 1936 v Brněnském sanatoriu. Na začátku nás Milan Uhde upozorňuje, že některé vzpomínky nejsou jeho, ale že mu byly od mala tak vtlačovány, že si je osvojil a je možné, že pochází od jeho rodičů nebo blízkých. Vtipně to komentuje slovy: „*Svědek ve staré židovské anekdotě, kterého soudce poučil, že smí uvádět jen fakta, jež poznal přímo, a nesmí naopak mluvit o ničem, co ví jen od jiných, úzkostlivě odmítá odpovědět na otázku, kdy a kde se narodil.*“⁶⁰ Od začátku přeskakuje mezi vzpomínkami, od popisu jeho narození a okomentování faktu, že některé vzpomínky nemusí být jeho, poté začne popisovat jak se v roce 1939 srazili s německou sajdkárou. Vzpomínky komentuje a

⁵⁹ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 18. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁶⁰ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 11. ISBN 978-80-7491-059-3.

vkládá do textu své komentáře na to, jak smýšlel jako dítě a jak se mu to zdá nyní. „*Zpětně se mi zdá, že kolem mě vědomě vytvářeli idylické, vnějšíkově nedotknutelné prostředí.*“⁶¹

Jako dítě byl Milan Uhde velmi vzorný, měl až neobvyklou vášeň pro knihy a ve škole nebyl příliš oblíbený. Nejspíše z toho důvodu, že byl tichý, sporty mu moc nešly a „rvačky“ spolužáků o přestávkách odsuzoval. O to horší pro něj byla doba, kdy se s ním jeho kamarádi najednou nesměli stýkat a on nedokázal pochopit, proč tomu tak je. Zpětně si uvědomuje všechny události, které s tím souviseli. Jeho děda měl psa Šotka, který ze dne na den zmizel. Tenkrát dostal odpověď, že to bylo proto, protože ho pes pokousal, a tak ho nechal utratit. Milan Uhde píše, že mu to tenkrát neuvěřil. Jako dítě přestal věřit dospělým po tom, co jeho prarodiče zmizeli a rodiče mu řekli, že odjeli na Slovensko starat se o rodinou vilu. Věděl, že to není pravda a dožadoval se vysvětlení.

Milan Uhde nás nechal v knize nahlédnout do života dítěte z rodiny, která byla z části židovská. Mohli jsme si všimnout problému, které takové rodiny řešily. Přestože na tom byla rodina Uhdeova lépe než jiné židovské rodiny, stále ho problematika jeho původu doprovázela až po studium na střední škole. Politické procesy po padesátých letech dvacátého století byly vedeny vyloženě protižidovsky.

Zpočátku tomu tak ovšem nebylo, Československo za první republiky uznávalo židovské obyvatelstvo. Když se roku 1933 dostalo k moci nacistické Německo, mnoho židů emigrovalo právě do Československa. Po druhé světové válce se antisemitistické tendence projevovaly hlavně v Sovětském svazu a ve státech, které byly pod jeho vlivem. Důvodem, proč komunistické státy nepřijímali židovské obyvatelstvo, bylo to, že Židé byli svými osobními vazbami, které překračují hranice, nebezpeční. Celá problematika byla v kosmopolitismu, tedy nadnárodního, nepřátelského postoje vůči komunistické vizi. Dle Sovětů se mělo jednat o světové spolčení Židů ze všech zemí a měli tímto fungovat ve službách západního imperialismu. Pokud se mluvilo o antisemitismu v Sovětském svazu, používali výraz „antisionismus“. Po roce 1968 byly antisionistické kampaně i v Československu. SSSR například odmítala pustit židovské obyvatelstvo ke studiu na vysoké školy či gymnasia.⁶²

⁶¹ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 11. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁶² KÁRNÝ, Miroslav, Anita FRANKOVÁ a Leo PAVLÁT. *Židé - dějiny a kultura*. Praha: Praha: Židovské muzeum, 1997, 1997. ISBN 80-85608-17-0.

Zajímavou vzpomínkou je ta, kde autor popisuje svého třídního učitele ze druhé třídy. Poprvé se setkal s tím, že by ho učitel ignoroval a chtěl po nich, aby se na začátku hodiny zdravili německým pozdravem Heil Hitler.

Milan Uhde si dával záležet, aby učiteli vyhověl i když vlastně ničemu z toho nerozuměl. Když tento učitel umřel, pronesl jeho kamarád Jiří Hnazálek: „*Měl štěstí, dědek. Jednou by visel. Kolaboranti totiž budou viset.*“ Milan Uhde nechápal, co kolaborant vůbec znamená a proč by za to měl někdo viset. Tenkrát mu jedinou odpovědí bylo: „*Seš blbej, nebo navedenej?*“⁶³

Tím, že mu rodiče informace o jeho původu nebo celkově o dění v zemi zatajovali, neměl jako dítě vlastní názor na věci, co se okolo odehrávají. Když museli odevzdávat lyže, aby pomohli německým vojákům u Stalingradu, jeho otec si ty své schoval pod hromadu koksů, kterým topili. Milan Uhde rodiče konfrontoval s tím, že je vojáci potřebují, na to mu jeho otec odpověděl pouze: „*to já taky*“. Milan Uhde byl tak loajální, že svému otci pohrozil, že to řekne ve škole, protože jim pan učitel nařídil, aby poslouchali, o čem si rodiče povídají. Jeho věrnost Němcům a zároveň to, že nestojí na správné straně, si uvědomil, když mu krátce na to dali rodiče knihu Dějiny národa českého. Po přečtení mu velmi brzy došlo, co mu tím chtěli naznačit: „*Konečně jsem pochopil, co znamená být navedenej.*“⁶⁴

V době, kdy byl Milan Uhde v šesté třídě, dostal pokárání, že nestojí řádně v pozoru při zpěvu státní hymny. Nepochopil však narážku jeho kamarádů, podle kterých byla jeho údajná neúcta k hymně nepřekvapující: „*vždyť přece nejsi Čech*“.⁶⁵ V tu chvíli by tak zaskočený, že se nezeptal, kdo tedy je. O pár dní později mu rodiče řekli, že jeho prarodiče zahynuli v koncentračním táboře. Co mu ovšem neřekli byl ten fakt, že to bylo kvůli tomu, že byli Židé. Otec mu tenkrát vysvětlil, že to bylo pro to, že byli vlastenci a po takových prý šli.

Milan Uhde začal ve svých dvanácti letech sympatizovat s komunismem. Vysvětluje to tím, že se cítil opuštěný a měl potřebu někam patřit, být někomu loajální. Jeho rodiče komunisté nebyli, otec se přidal do sociální demokracie a jeho matka zůstala bezpartijní. Ve škole byl jeden z mála, který se k tomu takto veřejně stavěl, a také se mu za to jeho spolužáci smáli. Milan Uhde píše, že si o něm mysleli, že je blbý a navedený, dodává, že podle sebe byl obojí. Ale navedený byl nikoli od rodičů, ale spíše proti nim. Milan Uhde více než k rodičům

⁶³ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 18. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁶⁴ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 19. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁶⁵ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 24. ISBN 978-80-7491-059-3.

v politickém ohledu vzhlížel k jeho učiteli panu Vrzalovi, který byl hrdý komunista a rád se s Uhdem o tomto tématu bavil. Vzhledem k tomu, že z domu neznal takovou otevřenost, věřil všemu, co mu bylo řečeno. Po zvratu v listopadu 1989 patřili téměř dvě procenta k ročníkům narozeným po roce 1948. Začátky svého života a politické zrání prožili ve státě, ve kterém se rozvíjel socialismus a veškerý politický, kulturní i veřejný život ovládala komunistická strana.

Není tedy divu, že Milan Uhde byl zpočátku příkloněn ke komunistické straně. Hodně obyvatel si získala hlavně svým odporem k nacistickému Německu. Ke zvratu došlo poté, co KSČ provedla velké personální čistky a začala stát vést po sovětském vzoru. Odhaduje se, že kdyby se konaly svobodné volby, KSČ by mělo podporu pouze 13,9 % hlasů.⁶⁶

Jeho pokus vstoupit na čtyřleté gymnázium se neobešel bez komplikací. V jednom z posudků znělo: „*Milan Uhde pochází ze smíšeného manželství židovsko-německého. Jeho poměr k socialismu je kladen pouze navenek. U jeho rodičů je tomu stejně*“⁶⁷. Díky pomoci jeho otce se nakonec na gymnázium dostal. Učitel Chalupecký na tento posudek upozornil a Uhdeho otec měl možnost přiložit jiné, kladné posudky od civilního soudu, kde pracoval. Milan Uhde si ovšem tehdy myslel, že z německo-židovské rodiny nepochází, že posudkář byl lhář a rasista.

V období jeho studia na gymnáziu se Milan Uhde seznámil s Vilou Fischerovou, se kterou se potkali v gymnazijním literárním kroužku. Viola Fischerová mu tehdy donesla několik svazků časopisu Šestatřicátníků, kde poprvé objevil Jiřího Paukerta (Kuběnu), Václava Havla, Pavla Švandu a další jeho vrstevníky. Milana Uhdeho celkově tvorba této skupiny velmi zaujala a obdivoval to, jak na režim pohlížejí. Svůj obdiv ovšem prozatím skrýval. Milan Uhde sám věděl, že tito autoři píší pravdivě a že jeho básně jsou: „*lživé a scestné*“.⁶⁸ Přemohl ho ovšem strach.

Milan Uhde se v roce 1951 stal členem Svazu československých spisovatelů. Gymnázium, do kterého docházel, navštívili spisovatelé Ivan Kříž a Jaromír Tomeček, kteří hledali mladé talentované spisovatele, a tak se k nim Milan Uhde přidal. Na podzim na zasedání Svazu československých spisovatelů potkal Milan Uhde profesora Hrabáka, ten přijímal Milana Uhdeho na filosofickou fakultu a také poznamenal, že jeho přijetí nebylo jen

⁶⁶ KIPKE, Rüdiger a Karel VODIČKA, ed. *Rozloučení s Československem: příčiny a důsledky československého rozchodu*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0447-4.

⁶⁷ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 34. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁶⁸ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 40. ISBN 978-80-7491-059-3.

tak. Opět se opakovalo to samé, jako když se hlásil na gymnázium. Kvůli jeho německo-židovské rodině s ním měla komise velký problém. I v této situaci pomohl otec, který přidal k posudku další dva kladné posudky.

Mimo školu chodil Milan Uhde za Oldřichem Mikuláškem, který přednášel trochu zvláštním způsobem a sice tak, že přednášel v hospodě. Probírali společně básně Holana, Koláře nebo Kainara. Dalším, se kterým se stýkal mimoškolně byl Ludvík Kundera. Scházeli se u něj doma a studentům půjčoval knihy přímo ze své knihovny. Kundera byl dle Uhdeho velmi kritický k tomu, jak moc se Milan Uhde snaží zavděčit režimu.

Časopis *Host do domu* začal vycházet v lednu v roce 1954 a jedním z největších zastánců tohoto časopisu byl Vítězslav Nezval. Název vznikl podle sbírky Jiřího Wolkra, i když byly na místě námitky, že jeho stěžejním dílem je *Těžká hodina*. To, že Nezval podporoval tento časopis bylo velmi důležité, on sám totiž zastával moderní umění, které mnozí odsuzovali. *Host do domu* měl být něčím inovativním, měl být jiný než *Literární noviny* – měl být plný ilustrací, kritik, glos a třeba satir.⁶⁹

Milan Uhde měl pro časopis psát glosy, ale jeho pokusy dopadly vždy neúspěchem. Neuměl prodat svůj názor stylem, který se u toho očekává, a témata tak byla často nezajímavá. Ani jeho básně neměly v časopise úspěch. Oldřich Mikulášek a Josef Kainar Uhdemu řekli, že jsou jeho básně slabé a nedozrálé. K jeho údivu ve třetím čísle prvního ročníku našel svou báseň „Na smrt Klementa Gottwalda“. *Host do domu* se stal u veřejnosti velmi oblíbený hlavně díky svému neobvyklému obsahu a také první kritickou bitvou, kterou začal Jan Trefulka o poezii Pavla Kohouta. *Host* byl názorově nevyhraněný a mimo textů, které byly pro tehdejší dobu „odvážné“ obsahoval i texty typické pro padesátá léta. Kritika Jana Trefulky měla dosah dokonce i do *Literárních novin*. Pavel Kohout měl mezi lidmi velké množství čtenářů, Kohouta se zastal i Josef Kainar s tím, že kritika se má trefovat, a ne trefulkovat.

V době, kdy byl Milan Uhde na vojně, tak se dozvěděl, že na něj místo v redakci stále čeká, a že příslušné oddělení ÚVKŠČ se k tomuto postavilo kladně. Před jeho odchodem na vojnu zanechal v redakci na výzvu Bohumíra Macáka své básně ze sbírky, kterou odevzdal Janu Trefulkovi pro Krajské nakladatelství. Jedna z těchto básní zaujala Pavla Tigrida tak moc, že na ni ve svém pařížském časopise *Svědectví* demonstroval zklamání mladých

⁶⁹ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 103. ISBN 978-80-7491-059-3.

Čechoslováků ze socialismu. V případě Bohumíra Macáka můžeme vidět, jak Uhde zvýrazňuje nářečí jednotlivých lidí. Bohumír Macák měl typickou mluvu, která v Brně vynikala: „Jste moc odvážnej, pané“.⁷⁰

Milan Uhde byl velkým obdivovatelem avantgardního umění a jedním z lidí, kteří tento obdiv sdíleli, byl taktéž František Kalivoda. Právě pan Kalivoda se zasloužil o to, že vzhled a typografickou úpravu *Hosta do domu* změnili do funkcionalistického stylu. Pod tímto si představme jednoduché titulky a jednotvárné písmo, které nebylo nijak zdobené. Kalivoda zamítnul i karikatury: „*nej sme časopis Kulíšek*“⁷¹.

Milan Uhde v knize do této chvíle vzpomínal spíše na své pracovní kolegy, či ostatní literáty. Až na straně 135 se dostáváme ke kapitole „První literární přátelství“. Přátele si Uhde našel v Pardubicích. Oldřich Mikulášek ho seznámil s Jiřím Pištorou, se kterým měl Uhde mnoho společného, jako například obdiv právě k Mikuláškově. Pištora pozval Uhdeho do Pardubic a tam mu představil své přátele, mezi které patřil Jiří Toman, Jiří Gruša, Petr Kabeš nebo Miloš Vodička. Úzce se s touto skupinou stýkal i bratr básníka Vladimíra Vokolka, Vlastimil Vokolek.

Milan Uhde mezi tím, co redigoval *Hosta do domu*, psal recenze pro jeho kritickou rubriku, a poté vydal v roce 1962 svou první básnickou sbírku. Ohlasy na tuto sbírku sice nebyly pouze negativní, Milan Uhde s ní však nebyl spokojený a zjistil, že to nejspíš není pro něj to pravé, stejně jako například soubor próz (*Hrách na stěnu*), který vyšel v roce 1964 v *Hostu do domu*. Uhdeho nejvíce oslovila práce pro divadlo. V roce 1963 napsal kabaretní hru na motiv *Král – Vávra* od K.H. Borovského a začátkem roku 1964 zasedl na její první zkoušce v Satirickém divadle Večerní Brno. Díky Jaroslavu Vostrému Uhde pravidelně přispíval statěmi a eseji do časopisu *Divadlo*.

Host do domu ožil po tom, co do jeho vedení přišel Jan Skácel. Milan Uhde i kolektiv tuto změnu vítali. Jan Skácel na složení pracovníků neměnil nic a podle Milana Uhdeho vnesl do *Hosta* kvalitu, kterou doteď postrádal. Nenechal si vnutit text, který se mu nelíbil a nic na tom neměnil ani fakt, že ho donesl sebevlivnější člověk. Milan Uhde jeho povahu uvádí na příkladu, když do redakce přišel text Otakara Fialy „*Stavba ve výši*“. Cenzoři tento text

⁷⁰ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 122. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁷¹ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 127. ISBN 978-80-7491-059-3.

označili jako nezveřejnitelný. Milan Uhde s tímto přišel za Janem Skácelem – ten se za cenzory sám vydal, což nebylo zvykem, aby šéfredaktor sám vyřizoval takové záležitosti. Svou návštěvu obhájil tak, že pouze kontroluje práci svého podřízeného. Oznámil také, že pokud Březinův text nebude moct zveřejnit, vystupuje ze strany. Toto nebyla pouhá vyhrůžka, Jan Skácel byl zcela odhodlán odejít. O svém rozhodnutí informoval dokonce i oddělení krajského výboru komunistické strany, konkrétně vedoucího Ladislava Matouška.

Jan Skácel dokázal obhájit zveřejnění textu a vyšel pod zvláštním odůvodněním. Na to Skácel ještě reagoval krátkým sloupkem s názvem Důvod k Březinovi. V těchto letech byl dozor nad tiskem a cenzurní zásahy běžnou praxí komunistického režimu. Cenzuru vykonávala Hlavní zpráva tiskového dohledu. Ke knihám se poměrně často vyjadřovalo také oddělení Ústředního výboru KSČ, ministerstva školství, kultury a informací, v některých případech i vlivní jedinci.⁷²

Milan Uhde poprvé o odchodu z Hostu do domu přemýšlel v roce 1966, když si ho pozval tajemník Ladislav Matoušek a oznámil mu, že aby mohl obhájit jeho setrvání v redakci, musí vstoupit do strany. Pro Uhdeho to bylo nelehké rozhodnutí. Byl odhodlán do strany vstoupit, ovšem jeho žena zastávala zcela jiný pohled na tuto záležitost: „*Myslíš to vážně? To by bylo mé největší životní zklamání. Nevyčítala bych ti to, kdybys měl komunistické názory. Ale ty je nemáš. Lezeš tam pro osobní pohodlí. Autor Krále – Vávry. O co se bojíš? O místo? To je šílené. Tvůj učitel ti to schvaluje? Sám přece ve straně není.*“⁷³. Oleg Sus ve straně nebyl. Milan Uhde jeho postavení ve společnosti odůvodňuje tím, že si vybudoval personu pološaška, poloblázna, ovšem mimořádně vzdělaného, a za určitých okolností nepostradatelného. On podle sebe žádnou z těchto kvalit neměl.

Milan Uhde popisuje, že nešlo o strach z toho, že by ztratil místo, a tudíž finance na obživu. Měl v rukou nabídku od Jiřího Šotoly dělat zástupce šéfredaktora v Literárních novinách a od Jiřího Hájka mu byl nabídnut vstup do redakce Plamene. Místo dramaturga pro něj bylo také stále otevřené, a navíc ho velmi lákalo. Přes tyto všechny faktory byl Uhde odhodlán, že je podání přihlášky do strany správná volba. Neudělal to z jediného důvodu a tím byl ten, že nechtěl zklamat svou ženu. Postupně si uvědomil, že by udělal jednu ze svých největších životních chyb. Komunistické názory totiž opravdu neměl, navíc doufal, že se

⁷² P. Janoušek a kol.: *Dějiny české literatury 1945–1989, III. 1958–69* ÚČL AV ČR, 2007.

⁷³ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 156. ISBN 978-80-7491-059-3.

podání československý socialismus civilizovat, v opačném případě se rozpadne nebo změní název.

V roce 1970 byl Host do domu a jeho tvorba pozastavena, a to podle výroku ČÚTI (Český úřad pro tisk a informace). Netrvalo dlouho a všichni zaměstnanci dostali výpověď od zaměstnavatele. Pro Milana Uhdeho Host do domu skončil, nevrátil by se ani v případě, že by se jeho činnost obnovila.

V kapitole III. „Uštknutí“ vzpomíná Milan Uhde na dobu, kdy se začal zajímat více o tvorbu v divadle. Začíná od roku 1941, kdy jako dítě dostal vánoční dárek, a sice loutkové divadlo. Tuto vzpomínku popsal jako „*první setkání s hadem z divadelního ráje*“⁷⁴. Můžeme zde vidět souvislost s hadem a názvem kapitoly. Jako dítě velmi rád vymýšlel hry nebo zkoušel hrát podle děl Josefa Kajetána Tyla či Boženy Němcové. Problém byl takový, že nebyl spokojený se svým projevem, vzhledem loutek a byl na sebe obecně jako dítě velmi přísný.

Jeho první dramaturgická činnost byla pro „iksko“. Sepsal pro ně pásmo poezie z díla Františka Hrubína, které bylo určeno k recitaci. Milan Uhde měl více námětů, ale nejvíce se zaobíral myšlenkou již zmiňovaného Krále Lávry. Bořivoji Srbovi se jeho provedení líbilo, zároveň mu ovšem oznámil, že v Mahenově divadle by představení neprošlo cenzurou. Obeznámil ho s tím, že v Brně existuje jisté satirické divadlo s názvem Večerní Brno, kde by tato hra mohla vyjít.

Bořivoj Srb slíbil Milanu Uhdemu, že se s tímto nápadem ozve Evženu Sokolovskému. Ten si ho pozval k sobě s tím, že spolu mohou probrat námět hry. Milan Uhde dorazil do divadla Večerní Brno, kde ho Sokolovský očekával spolu s ředitelem Františkem Povolným, administrativním ředitelem divadla dr. Ladislavem Štanclem a dramaturgem Vladimírem Fuxem. Všem se námět hry zamlouval, ovšem obávali se toho, že Milan Uhde nestihne hru sepsat včas, aby mohla být v nadcházející sezóně uvedena. Milan Uhde však za necelý měsíc přišel s ukázkou a Evžen Sokolovský se nad ní velmi pobavil a byl vskutku nadšený. Vladimír Fux byl ovšem toho názoru, že pokud bude hra taková i nadále, cenzura ji zakáže. Milan Uhde měl štěstí, František Pokorný hru shledal velmi nadějnou a sdělil mu, že se za Krále – Vávru postaví u cenzorů, a ještě v ten večer jejich schůzky zavolal Ladislavu

⁷⁴ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 171. ISBN 978-80-7491-059-3.

Manouškovi, který byl druhý nejmocnější muž v kraji a oznámil mu, že v Brně vzniká velmi nadějná hra, kterou mu druhý den nechá zaslat.

Až do roku 1972 žil Milan Uhde stejným způsobem, psal texty písní, které nazpíval Waldemar Matuška, pracoval jako scénárista pro Bohuslava Musilu, pro Karla Hálu sestavil pořad z jeho písní a napsal k tomu taktéž průvodní slovo. Na jaře v roce 1972 se Milan Uhde dozvěděl, že je jeho budoucnost nejistá. Jeho matka rozváděla paní, jejíž jméno neuvedl, která si měla po rozvodu vzít vysoko postaveného stranického brněnského funkcionáře.

Uhdeho matka poprosila tuto paní, aby se zeptala, jak to vypadá s Milanem Uhdem, vzhledem k jeho tvorbě a k tomu, že není stále ve straně. Odpověď byla pro Uhdeho více než špatná, údajně žil za dělnické peníze, ale psal proti zájmům dělnické třídy. Do toho je Žid a strana mu nedovolí, aby dále stát rolníků a dělníků podrýval. Jeho matka přemluvila paní, aby mu sjednala s funkcionářem schůzku, kde mu mohl vysvětlit, že je pro socialismus a ne nějaký Žid. Na to Milan Uhde reagoval slovy: „*Jsi hodná, ale nepůjdu. Ani s rasovými doklady, ani s žádným ujištěním. Je to zločinec. Mluvit s ním nemá smysl.*“⁷⁵ V říjnovém čísle Rudého práva byl zveřejněn výťah z příspěvku Jana Kozáka, nového předsedy Svazu Spisovatelů. Psalo se, že většina provinilých spisovatelů byla již umlčena – to Jan Kozák pochválil, vytkl ovšem skutečnost, že dva politicky zdiskreditovaní autoři Oleg Sus a Milan Uhde stále publikují a získávají za to dokonce honoráře. Dle Ladislava Matouška za tímto stál RSDr. Oldřich Kličník, který si vedl sešit o všech aktivitách, které nebyly stranicky vhodné. V tomto sešitě figuroval Milan Uhde od premiéry Krále – Vávry. Tyto a další události vedli k tomu, že tvorba Milana Uhdeho byla postupně vyřazena a zakázána.

Pro Milana Uhdeho tímto nastaly velmi těžké časy. Musel shánět práci, kdekoli se naskytla možnost, jeho jméno bylo ovšem natolik známé, že ho nikde zaměstnat nechtěli. Vzal proto jakoukoli práci, která se naskytla.

V roce 1974 přišla Uhdemu nabídka k spolupráci s Divadlem na provázku (Známé jako Husa na provázku, název byl změněn na nátlak zřizovatele, vzhledem k tomu, že lidé ke slovu „Husa“ připisovali „k“ a nad a čárku)⁷⁶. Bořivoj Srba si stál za tím, že Uhdemu musí podat pomocnou ruku, přeci jen jeho texty zahájil před lety provoz, a tudíž má divadlo mravní

⁷⁵ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 279. ISBN 978-80-7491-059-3.

⁷⁶ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 303. ISBN 978-80-7491-059-3.

povinnost pomoci. Milan Uhde se i přes počáteční odpor k daným dílům rozhodl, že zdramatizuje Profesionální ženu od Vladimíra Párala a Nikola Šuhaj Loupežník od Ivana Olbrachta. Balada pro banditu Milana Uhdeho sklidila velký úspěch, sice vyšla pod jménem Zdeňka Pospíšila, ale zvyknul si poslouchat chválu, která byla sice na jiné jméno, ale patřila jemu.

15. května 1975 přijela pro Milana Uhdeho poprvé policie. Policii se zajímala především o informace ohledně edice Petlice a Jana Trefulky. Milan Uhde odpovídal velmi podrobně, a to mu poté také jeho žena vyčetla. Uhdemu došlo, jakou chybu vlastně udělal, sám sobě to i později vyčítal. Časem ovšem dle svých slov dostal příležitost ukázat, že se poučil. Tou příležitostí myslel léto 1975, kdy po návštěvě Václava Havla zazvonila na Milana Uhdeho policie znovu. Tentokrát to s ním neměli tak jednoduché, Uhde odmítal vypovídat, řekl pouze, že na návštěvě nebylo nic nelegálního a není tedy důvod o ní mluvit.

Přišel rok 1976 a Pavel Kohout informoval Milana Uhdeho o tom, že vzniká Charta 77, a že budou žádat i jeho podpis. Milan Uhde z iniciativy nebyl nadšený, měl strach a nechtěl jít do vězení, tak Pavlu Kohoutovi pouze oznámil, že si to bude muset dobře promyslet. Milan Uhde nakonec Chartu 77 podepsal. Samotné podepsání se ovšem neobešlo bez úhony – v březnu 1977 si ho pozvali na dopravní inspektorát. Uhde se obával, že je to proto, že signatáře zbavovali řidičských průkazů, a jeho obavy byly oprávněné, jelikož byl na třináct let zbaven možnosti řídit. Odebrali mu i Osvědčení o technické kontrole vozu, takže jej nemohl ani prodat. Policie s ním zahájila z neznámého důvodu správní řízení a byl mu odstraněn telefon z domu. Mnohé další potíže, které následovaly popisuje Milan Uhde v kapitole „Drobné šikany“.

Nadešel rok 1988 a s ním i nová politická iniciativa, která se jmenovala Hnutí za občanskou svobodu. Iniciativa vznášela jednoznačné požadavky, ty se týkaly především svobodných voleb. Text přinesl Milanu Uhdemu Jaroslav Šabata a Uhde ho podepsal ihned. Hnutí za občanskou svobodu obsahovalo vše, co podle Uhde mělo být změněno ve veřejném životě v Československu. Text podepsala i manželka Milana Uhdeho. To, že oba manželé iniciativu podepsali, neslo následky a v říjnu u manželů zazvonila tajná policie. Oba odvedli k výslechu, manželku pustili po chvíli domů, Uhde takové štěstí neměl, byl předán orgánům ve věznici ve Žďáru nad Sázavou.

Po roce 1989 se toho v životě Milana Uhdeho mnoho změnilo. V únoru roku 1990 zahájil Milan Uhde přednášky na brněnské filosofické fakultě a k tomu měl na starosti

nakladatelství Atlantis. Největší změna přišla, když mu Petr Pithart nabídl, aby se stal členem jeho kabinetu jako ministr kultury. Vláda měla působit jen dva roky a Milan Uhde se rozhodl, že nabídku přijme.

Značná část kapitol se poté věnuje privatizaci, která po roce 1989 probíhala po celém Československu. Milanu Uhdemu v jeho politické činnosti pomáhal mgA. Milan Kupka a PhDr. Jindřich Kabát. Milan Uhde píše, že nebýt těchto dvou lidí, několikrát by již na začátku politické kariéry „ztroskotal“.

Zajímavě popsal například shledání s Václavem Klausem, který mu promnul levý rukáv a posměšně pronesl: „*V tomhle ted' chodí česká vláda?*“. Václav Klaus měl v mnohém výhrady k vládě obecně a Milan Uhde s ním souhlasil jen tehdy, pokud se jednalo o Občanské fórum jejichž schůze Václav Klaus vedl. I přes neshody ho v létě v roce 1991 Václav Klaus pobídl, aby se přidal k ODS. Milan Uhde tehdy odmítl, chtěl zůstat spisovatelem a ve vstupu do ODS mu leccos brání. Vytkl Klausovi například to, že se obklopuje špatnými lidmi, a že dle něj vstoupil do politiky jen pro osobní a kariérní prospěch. Václav Klaus Milanu Uhdemu oponoval a netrvalo dlouho a Uhde se stal členem strany ODS. Vítězstvím ODS končí funkce Milana Uhdeho jako ministra kultury. Dle Václava Klause přes ministerstvo kultury netekly žádné finance a neustálé hádky mezi umělci akorát škodily jménu předsedy. Namísto toho se stal Milan Uhde kandidátem na předsedu zákonodárského sboru, kdy kandidaturu nakonec vyhrál.

Kniha Milana Uhdeho končí dovětkem. V něm píše, že za celou svou politickou kariéru zažil dva čistě radostné okamžiky, a to, když do politiky vstupoval a když ji opouštěl. Po odchodu z politiky přemýšlel, že by se vrátil učit. Bohužel se mu návrat na katedru nepodařil. Milan Uhde se tedy vrátil k divadlu, u kterého poté zůstal. Knihu zakončil slovy od Františka Halase „*Nešťastně Šťasten.*“

6 Komparace autobiografií

V této kapitole se budeme zabývat srovnání autobiografií Jiřího Kuběny a Milana Uhdeho. Cílem je poukázat na rozdíly, ale i podobnosti těchto spisovatelů a jejich memoárů. Porovnávají budou kompozice knihy, styl psaní Jiřího Kuběny a Milana Uhdeho, obsah a jejich životy.

6.1 Moravanství

Milan Uhde a Jiří Kuběna žili ve stejném období, ale oba žili naprosto rozdílné životy. Řekla bych, že hlavními aspekty, které tyto dva lidi spojovaly, byly jejich cit k umění, literatuře především a také jejich vztah k Moravě.

Za pražského jara byl podán návrh poslanci Jihomoravského kraje a nové „Společnosti pro Moravu a Slezsko“, a to „Návrh na státoprávní a územní uspořádání Československé republiky“. V tomto návrhu šlo o to, aby se z Československa stala federace tří státoprávních a rovnoprávných subjektů – Čechy, Morava a Slezsko a Slovensko. V průběhu normalizace byla však ustanovena ústavními zákony federace dvou republik, a to Česka a Slovenka. Snahy Moravanů byly tímto zcela potlačeny. Stát byl uspořádán na nacionálním principu dvou hlavních národů Čechů a Slováků. „Morava je podivuhodná země už proto, že je a není“, takto se vyjádřil básník Jan Skácel. Obyvatelé Moravy se proto považují za Moravany a stále je zde snaha se jistým způsobem distancovat od Čech. Jiří Kuběna i Milan Uhde byli oba Moravané. Milan Uhde se na Moravě narodil, Jiří Kuběna se jím stal v průběhu svého života, ovšem narodil se v Prostějově a své dětství do dvanácti let prožil v Praze nad Šárkou.⁷⁷ Vztah k Moravě je u obou autorů zřetelně vidět, i když svým projevem to dává více znát Jiří Kuběna. Jak jsem již zmiňovala, Kuběna je obecně více emoční než Milan Uhde. Tím, že vyrůstal v Praze, tak je v autobiografii stále zřetelný vztah k hlavnímu městu, hlavně tedy k místu Nad Šárkou, kde strávil své dětství. Ovšem pokud porovnáme pasáže, kde popisuje „Šárku“ a hrad Bítov, je znatelné, které místo mu bylo bližší.

⁷⁷ HAVLÍK, Lubomír Emil. *Moravské letopisy: dějiny Moravy v datech*. Brno: Jota, 1993. Moravica historica. ISBN 80-85617-10-2.

U Jiřího Kuběny si jednoho z prvních náznaků „moravanství“ můžeme všimnout na straně 91. Je zde pasáž, kde Jiří Kuběna porovnává chování jeho spolužáků z Brna s těmi z Prahy: „*všichni mi milí Brňané, Moravané, nejprv spolužáci, jako já ještě děti. Oproti všem těm sofistikovaně vychytralým, ironickým, nelítostným Pražáčkům, vteřinu od vteřiny bezohledně se křížkujícím a neodpouštějícím – jaký kontrast!*“⁷⁸ Nejvíce ovšem Moravanství sleduji ve čtvrtém odstavci kapitoly Šok z Brna. „*něčím daleko podstatnějším jsou ti mí – teď už – spolubrňané, a vůbec Moravané, ráji – ráji jak Brno stokrát blíže – než celá Praha.*“⁷⁹ Milan Uhde sice takto otevřeně o svém vztahu k Moravě a Brnu nemluví, celý život však v Brně žil a mnohokrát v knize věci označuje jako „brněnské“ a své kolegy jako „Brňany“. Vztah k Moravě je v knize znát, ale čtenář se na tuto problematiku musí více zaměřit, aby si detailů všiml. Milan Uhde v celé knize popisuje Brno jako město, které mu je nejbližší, a mnohdy v knize zvýrazňuje řeč, která pro Moravu není obvyklá. Pro oblast Moravy je totiž typická koncovka „e“ u přídavných jmen, tudíž použití koncovky „ej“ v této části republiky značně vyčnívá. Milan Uhde na mluvu poukazuje například u šéfredaktora Hosta do domu pana Macáka. Na straně 122 Milan Uhde popisuje kousek jejich konverzace, kde mu Macák říká „Jste moc odvážnej, pané“. Jiří Kuběna příliš na rozdílnost nepoukazuje – nejspíše je to tím, že sám vyrůstal v Čechách a do Brna přišel až později.

6.2 Styl psaní

Právě styl psaní je tím největším rozdílem, který v knihách pozoruji. Jiří Kuběna používá zdlouhavá souvětí, ve kterých užívá velké množství metafor, básnických obrátů, věci mnohdy neoznačuje svými jmény, ale používá pro ně například pojmenování podle bytostí z řecké mytologie. Bylo pro mě místy velmi složité přijít na myšlenku Jiřího Kuběny, mnoho slov jsem si musela dohledávat vzhledem k tomu, že nejsem s řeckou mytologií více seznámena. Při četbě Jiřího Kuběny jsem měla pocit, že auto počítal s tím, že čtenář bude obeznámen s jeho tvorbou a celkově s literárním umění. Kuběna neseznamoval s problematikou dané kapitoly, naopak ji vysvětlil velmi složitým a na slova bohatým

⁷⁸ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.91. ISBN 80-7294-186-0.

⁷⁹ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.91. ISBN 80-7294-186-0.

způsobem. Milan Uhde byl v tomto případě ke čtenáři shovívavější, věci pojmenovává svými jmény a vše pečlivě vysvětluje, také je jeho autobiografie téměř o sto stran delší.

Ze stylu psaní Jiřího Kuběny lze vidět, že byl velmi emočně založený. Emoce v knize vyjadřuje pomocí vykřičníků, kterých užívá opravdu často. Kapitola Zdeněk je plná emocí Jiřího Kuběny, které choval k tomuto muži. Místy tyto kapitoly připomínají spíše zповěď citů nežli zachycení životních okamžiků Jiřího Kuběny: „*Ale Zdeněk – nová, a jak tuším, jak vím, ta skutečně první – a jediná láska, je silná droga, je skutečný a pro mne – všudypřítomný.*“⁸⁰

Tímto způsobem popisuje čtenáři mnoho dalších pasáží, které se věnují jeho životním partnerům nebo rodinným příslušníkům.

Oproti tomu styl Milana Uhdeho působí bez emocí, jako kdyby k událostem neměl žádný vztah: „*Doma už mi řekli, že i s babičkou zahynuli v koncentračním táboře. Byl prý vlastenec a po takových nacisté šli.*“⁸¹.. Takto například vzpomíná na to, jak mu jeho rodiče vysvětlili, co se vlastně stalo s jeho prarodiči. Dál se tím nezabývá a pokračuje tím, jak si jako dítě vydobyl, aby ho pustili na sokolský tábor. Až ironicky zní, když popisuje, že si tento tábor doslova vybrečel. Smrt svých prarodičů nijak neokomentoval. Samozřejmě nelze označit Milana Uhdeho jako necitelného, pouze tím poukazují na fakt, že neměl potřebu své emoce znázorňovat ve své autobiografii.

6.3 Kompozice knih

Autobiografie Jiřího Kuběny je rozdělena do Hlavních kapitol, kterých je celkem 43, ty se následně dělí do podkapitol. Tím, že je kniha dělena do tolika částí, je většina kapitol kratších. Čítají obvykle kolem tří stran. Vzhledem ke stylu psaní Jiřího Kuběny, kdy často používá dlouhých souvětí plných metafor, pomáhá takové rozdělení v orientaci textu. Kniha je doplněna fotografiemi, které by mohly v knize sloužit jako mezník mezi částmi života spisovatele. Fotografie, kde je Kuběna jako malé dítě nebo jeho rodiče a prarodiče, se nachází na začátku knihy, a naopak fotografie v dospělosti ke konci. Naproti tomu kniha Milana Uhdeho obsahuje šest částí, které mají vždy několik kapitol. Kapitoly jsou rozdílně dlouhé,

⁸⁰ KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (Vzpomínky na přítomnost)*. In: . Brno: Host, 2006, s.178. ISBN 80-7294-186-0.

⁸¹ UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In: . Praha: Torst, 2013, s. 25. ISBN 978-80-7491-059-3.

například „Loutkové divadlo“ má pouze jednu stranu a První „Seznámení s kamením“ má stran sedm. Autobiografie Milana Uhdeho je rozsáhlejší, čítá 582 stran čistého textu, zatímco kniha Jiřího Kuběny má celkem 422 stran.

V knize Milana Uhdeho nalezneme taktéž fotografie, které se nachází až na konci knihy. Dále obsahuje dále například dopisy či seznam věcí, které byly zabaveny Milanu Uhdemu. Kapitoly v obou knihách jsou rozděleny tak, že vždy nesou název, který naznačuje, o čem v kapitole autor píše. U Jiřího Kuběny je to ovšem v mnoha případech složitější než u Milana Uhdeho. Jiří Kuběna používá pro lidi, události nebo věci v mnoha případech přezdívky a již zmíněné metafory, například v kapitole „Jan Zrzavý“ je podkapitola „Mistr a Kleopatra“, dále „Jaro v Praze na dluh“ obsahuje kapitolu „Naposled Palivec: Setkání s duhou“. Čtenář z počátku může být názvem zmaten, pokud však dočte kapitolu, zjistí, proč Jiří Kuběna zvolil právě takový název, jaký daná kapitola má. V kapitole „Polibek spiklence“ je opravdu popsán okamžik, kdy Jiřího Kuběnu políbí Vladimír Holan.

Milan Uhde v knize volil pojmenování tak, aby čtenář ihned pochopil, jakou problematiku daná kapitola řeší. V knize Milana Uhdeho nalezneme tedy kapitoly jako je: „Král – Vávra, Premiéra se blíží“, „Vole, vemte to“. V posledním případě se jedná přímo o větu, kterou řekl Milanu Uhdemu Jan Sokolovský, který reagoval na rozhovor Uhdeho s Čestmírem Císařem. Čestmír Císař byl ministrem kultury a tehdy řekl Milanu Uhdemu „Pojď to dělat místo mě“, myslel to tehdy ovšem jako námitku. Na tato slova si Milan Uhde vzpomněl v roce 1990, kdy se ministrem kultury opravdu stal.

6.4 Generační svědectví

Oba autoři nám ukázali, jaké bylo prožít své dětství za druhé světové války a v období, kdy odeznávaly její následky. Oba nám předali svědectví o tom, jaké bylo dospívat v době, kdy byla Československá republika řízená komunistickou stranou, a taktéž jaké to na jejich životy mělo dopady i v dospělosti. Jiří Kuběna i Milan Uhde na zmíněné období nahlíží jinými úhly pohledu.

Milan Uhde jako dítě chápal komunismus jako něco, co není špatné a komunismus vítal, v dospělosti se mnohé změnilo a Milan Uhde měl nejednou kvůli tehdejší ideologii

problémy. Jiří Kuběna naproti tomu v knize téměř vůbec nenaznačuje jeho postoj vůči komunistům.

Oba autoři mají rozdílná témata, která v knize vyzdvihují. Zpětně vidím, jak komunistický režim provázal Milana Uhdeho celým jeho životem a toto téma je ukryté v celé jeho autobiografii. Čtení autobiografie Jiřího Kuběny v místech připomíná spíše čtení básnické sbírky, naproti tomu Milan Uhde je jasný a stručný.

Ani jeden z autorů se ve svých knihách nezmiňuje o tom, zda se někdy potkali. Vzhledem k tomu, že se setkávali se stejnými lidmi, jako je například Václav Havel, lze předpokládat, že o sobě minimálně věděli.

Své dětství popisují oba autoři rozdílně. Milan Uhde vzpomíná prostřednictvím sebe, toho, jak on vyrůstal a ostatní osoby poznáváme díky tomu, že ho v životě ovlivňovali. Ve své autobiografii je on hlavní postava, okolo které se příběh odehrává. Pokud se takto zamyslíme nad knihou Jiřího Kuběny, zjistíme, že on ve většině případech hraje roli „vedlejší“. Jiří Kuběna totiž dále pokračuje kapitolami: „Tatínek, Maminka, Omička či Teta Lola“. Jsou to lidé, které Jiří Kuběna postavil do centra jeho vyprávění, a jeho poznáváme prostřednictvím situací, které souvisí s danou osobou. V kapitole „Maminka“ Jiří Kuběna popisuje, jak moc svou matku miloval, do toho prolíná své příhody z dětství, ovšem pouze ty, které souvisí s jeho rodiči, v tomto případě s jeho matkou. Vidíme tedy jednak jaká byla jeho maminka, a zároveň jaký byl on jako dítě.

Ze začátku obou knih autoři zmiňují druhou světovou válku, a to, jak si na ni, nebo na její dopady, pamatují. Jiří Kuběna podrobněji popisuje každý detail na který si vzpomene, celá autobiografie obsahuje dlouhé popisy prostředí a stejně je tomu tak i v kapitole „Pražská revoluce“. Tato kapitola obsahuje vzpomínky na každý den, kdy tato revoluce trvala, kapitoly jsou rozděleny i do částí dnů jako „Sobota poledne“, či „Sobota večer“. Tento okamžik je jedním z nejlépe popsanych v celé knize, můžeme zde také vidět, jak dobrým vypravěčem Jiří Kuběna byl. Naproti tomu Milan Uhde se takto blízko s válkou do kontaktu nedostal, a tak se v knize věnuje spíše vzpomínkám na to, jak kvůli tomu, že byl na půl Žid, přicházel o kamarády a důvody nechápal. Milan Uhde se naopak velmi brzo začal zajímat tematikou komunismu, což u Jiřího Kuběny téměř vůbec nenacházíme.

Jiří Kuběna celý život zastával jedno stanovisko – ke komunismu se nehlásil a odmítal se mu podřizovat. I když nebyl radikální a snažil se netvořit potíže, ke střetům s Stb došlo, ovšem mnohem méně, než je tomu u Milana Uhdeho. Tato skutečnost je zářející, vzhledem k tomu, že se k ideologii Milan Uhde dříve přikláněl. Již jako dítě byl snadno manipulovatelný. V době, kdy museli Němcům odevzdávat lyže, vznikl spor mezi jeho otcem a jím, protože otec odevzdal lyže pouze matky, nikoli svoje. Milan Uhde byl připravený svého otce nahlásit ve škole, pokud to otec nenapraví. Stejně tak tomu bylo i když jako mladý student vzhlížel ke komunismu. Jeho postoj se měnil postupně, například přišla chvíle, kdy ho odmítali přijmout na čtyřleté gymnázium. V jeho posudku stálo, že Milan Uhde pochází ze židovsko-německé rodiny a jeho zájem o socialismus pouze předstírá. U jeho rodičů tomu tak bylo, u něj nikoli. Uhde sám v knize zmiňuje, že nechápe, kde se ve dvanácti letém chlapci vzal obdiv k takové ideologii. Jiří Kuběna si ve stejném věku, dvanácti let, uvědomoval, jaká je situace a kladný postoj k socialismus neměl. Když se přestěhoval do Brna, neměl z něho dobrý pocit a odůvodňuje to tím, že to nejspíše bylo zapříčiněno soudobou propagandou a vnucovaným kolektivismem. Plně si uvědomoval, že pokud nechce mít potíže, musí lhát. Každý se k tomu stavěl rozdílným způsobem, v dospělosti zastávali názor stejný.

Jiří Kuběna se brzy setkal s Václavem Havlem a díky němu začal svou literární činnost rozvíjet. Václav Havel ho seznámil s velkou řadou lidí, kteří se v literárních kruzích pohybovali. Do jisté míry se díky Havlovi začal Jiří Kuběna angažovat do politiky. Založili skupinu „Šestatřicátníků“ a mimo literaturu se zajímali právě o to, co se děje ve vyšších politických kruzích. U Milana Uhdeho tomu bylo zrovna tak při příchodu do redakce Hostu do domu. Samozřejmě, že oba spisovatele formovali zážitky s lidmi, se kterými se dostali do kontaktu například při studiu. Tyto body v jejich životech bych označila za zlomové.

Oba spisovatelé se stýkali s lidmi, kteří se angažovali v literárním světě. Milan Uhde o něco více než Jiří Kuběna. Jiří Kuběna začal svou kariéru v památkovém ústavu jako historik, sám v knize zmiňuje, že vystřídal mnoho zálib, ale vždy se stejně vrátil k literatuře, konkrétně k poesii. Milan Uhde se po ukončení studia a vojenské službě rozhodl pro práci v redakci Hosta do domu.

Oba měli rozdílný pohled na literaturu a styl psaní. Milan Uhde byl obdivovatelem avantgardního umění, kdežto Jiří Kuběna se s avantgardou ani modernou nedokázal sžít. Jiří Kuběna od dětství vnímal svou potřebu psát básně, první napsal v devíti letech a po celý život se psaní i dál věnoval. I když v průběhu života zkoušel například malířství, stejně se k poesii vždy vrátil. Jeho básnické dovednosti lze vidět i v jeho autobiografii. Text je rytmický, používá přirovnání, metafory či básnická slova. Jiří Kuběna tím, jak se soustředil na kvalitu stylu psaní, upozaduje téma. Mnohdy se v textu čtenář snadno ztratí a musí v něm hledat to, co chtěl autor vlastně sdělit. Milan Uhde ze začátku poesii také zkoušel psát, ovšem vždy tíhl více k divadlu, už jako malé dítě trávil mnoho času hraním loutkového divadla. Jeho styl psaní je snáz čitelný a více srozumitelný.

Jiří Kuběna začíná ve svém vzpomínání kapitolou „Prarodičovská čtverylka“, ve které rozebírá vztahy v jeho rodině, nezačíná tedy jako Milan Uhde svým dětstvím. Již z prvních kapitol poznáme, že je Jiří Kuběna mnohem sdílnější, co se osobního života týče. Nejen, že nás seznámil s jeho rodinou, ale v následující kapitole II. „Svatodušní nedělníčko. Křest geysírem“ popisuje jeho narození, křtiny a rané dětství. Milan Uhde ihned ze začátku knihy po krátkém úvodu, kdy se narodil, vzpomíná na první setkání s okupací a válkou.

Jiří Kuběna je ke čtenáři jistým způsobem bližší než Milan Uhde. Kuběna v knize sděluje veškeré detaily z jeho života, jeho první životní partnery, jeho vztah k rodičům, dokonce se i otevřeně svěřuje se svou sexualitou. Je zajímavé, jak je stylem psaní dál, ale obsahově blíže ke čtenáři, než Milan Uhde. V jeho případě nám mnoho věcí ze soukromého života sděleno nebylo. Například to, že se jeho rodina rozrostla o jeho druhého potomka v knize popisuje pouze jednou větou a ani to nenapsal přímo, spíše se o tom jen mimo hlavní téma zmínil. Jeho manželka je celou dobu označována jako „manželka“ nebo „má žena“. Jiří Kuběna jméno svého partnera Zdeňka zmiňuje velmi často a kapitoly, které jsou věnovány přímo jemu jsou citově zabarvené. Milan Uhde nikomu ze svých blízkých, kromě spisovatelům či politickým zástupcům, samostatnou kapitolu nevěnuje. Jeho autobiografie působí jako dobové svědectví, vedle toho Jiří Kuběna podrobně rozebírá svůj život.

O zaměstnání autorů se dozvídáme v obou autobiografiích v rozdílných částech knihy. Milan Uhde tím, že v autobiografii řadí události postupně za sebou a věnuje se tomuto období nejdéle ze všech, začíná o smlouvě v Hostu do domu psát již na straně 114. Značná část se poté zabývá jeho činností, lidmi kolem časopisu a také politickému dění. Jiří Kuběna svou profesi zmiňuje až na straně 282, kdy se do této části věnoval například Vítězslavu Nezvalovi – tato kapitola má tři podkapitoly a obsahuje vzpomínky na spisovatele a básně. Třetí podkapitola je celá sen o Vítězslavu Nezvalovi, který se mu zdál v roce 2000, tedy zcela mimo časovou osu, ve které jsme dosud byli. V knize Jiřího Kuběny takových odchylek nalezneme více, jak jsem již psala, autor se více než svému životu, věnuje lidem okolo.

Jiřího Kuběnu celý život ovlivňovala víra a v knize se na mnoha místech vyskytuje odkaz na Boha a náboženství. V kapitole „Co nepamatuji“ se označuje jako „Svatodušní nedělátko“, narozený v Neděli, která se označuje jako svatodušní. Jiří Kuběna byl také pokřtěn, a to v chrámu Povýšení svatého Kříže na náměstí. Celý život se hlásil k Církvi konstantinovské a jeho víra je velmi výrazným faktorem, který ovlivňoval jeho život a styl psaní. Místy se tematika náboženství dostává do kontrastu s řeckou mytologií. V kapitole „Škola, Můj Bůh, Má Láska,“ tak můžeme vidět, že Jiří Kuběna popisuje to, jak chodíval na náboženství, do kostela na mše, jak poznával víru, které byl oddán a zároveň se přirovnává k Orfeovi. Jiří Kuběna propojuje různé motivy, které se zdají nepropojitelné.

Milan Uhde pocházel z rodiny, která byla napůl židovská a rozepisuje se o tomto pouze v pár pasážích. Vidíme mezi autory naprosto opačné postoje k víře a k Bohu celkově. Milan Uhde neoslovuje božstvo, jako je tomu u Jiřího Kuběny, ani jiným způsobem na víru neodkazuje. Jeho rodina mu také to, že jsou napůl Židé, tajila, a nikdy v tom nebyl vychováván, je tedy možné, že se za židovského občana vůbec nepovažoval: „*Informátor byl rasista, hlupák a lhář. Ze smíšeného židovsko-německého manželství jsem přece nepocházel.*“⁸². Takto vzpomíná na situaci, kdy ho nechtěli přijmout na gymnázium. Rozdíl v tom, jak oba víru vnímali zapřičinili rodiče a rodina. Jiřího Kuběnu rodiče vedli k víře od mala, nechali ho pokřtít a členové jeho rodiny byli křesťané. Milana Uhdeho nikdy rodiče k víře nevedli, nebo se o tom vůbec v knize nezmiňuje.

⁸² UHDE, Milan. *Rozpomínky: Co na sebe vím*. In. Praha: Torst, 2013, s. 30. ISBN 978-80-7491-059-3.

Název autobiografie Jiří Kuběny „Paměť básníka“ vypovídá o tom, jak moc mu na poezii záleželo. Zabýval se jí vlastně celý život, od svých osmi let, kdy napsal svou první báseň. Dá se tedy předpokládat, že více než o Paměti zde půjde o toho básníka, kterým Jiří Kuběna byl. Kniha se mohla jmenovat „Paměti Jiřího Kuběny“, on se ale rozhodl, že pro něj byla poezie natolik důležitá, že by to mělo být znát již z názvu. V průběhu života se hledal, měnil zaměstnání a chvílemi se zdálo, že neví, co se sebou má dále dělat. Velkou inspirací pro něj byli jeho přátelé, rodina a v mnoha básních se vyskytuje také hrad Bítov, který se k Jiřímu Kuběnovi neodmyslitelně váže. To, že se Jiří Kuběna „hledal“ je stejné, jako tomu bylo i u Milana Uhdeho. Oba zkusili různá povolání, Milan Uhde dokonce chvíli i roli politika a ministra kultury, stejně se ovšem k práci pro divadlo vrátil. Název Rozpomínky, co na sebe vím, prozrazuje, že Milan Uhde bude ke čtenáři sdílný a podrobný, ovšem pouze co se sebe týče, například o jeho rodině toho víme opravdu málo, nezmiňuje se téměř ani o jeho dětech. Milan Uhde pečlivě popsal jeho dětství, kariéru, práci pro Hosta do domu, pro divadlo i jeho politickou funkci.

Vidíme tedy, že ač jsou autoři ze stejné generace a ze stejného města, prožívali úplně rozdílné životy. Jejich generační svědectví je tím samozřejmě ovlivněno a u každého je jiné. Jiří Kuběna žil život básníka, který se sice stýkal s lidmi, kteří se pohybovali v politických kruzích, sám se v politice ovšem nikdy neangažoval. Zajímala ho pouze literatura a umění, později jeho funkce na hradu Bítov. Milan Uhde oproti tomu informuje čtenáře více o problematice tehdejší doby, jeho svědectví je podrobnější, a z hlediska politického dění v Československu je důležitější, než u Jiřího Kuběny. Jak jsem již zmiňovala, Jiří Kuběna v knize provází čtenáře svým životem, naproti tomu Milan Uhde podává podrobnější dobové svědectví a svůj život staví mimo hlavní téma.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo porovnání dvou autobiografií, a to především z hlediska generační zkušenosti s použitím narativních prostředků a jejich sdílené minulosti. V první části práce seznamujeme s pojmem autobiografie, vzhledem k tomu, že práce srovnává dvě autobiografická díla, bylo důležité na začátek tento druh literatury přiblížit, zejména hlavní rysy. Přínosem této části je rozbor období, ve kterém Milan Uhde i Jiří Kuběna žili a byli literárně aktivní. Je zde blíže specifikována éra komunismu a to, jaký dopad měla na literární činnosti, prostřednictvím této kapitoly jsme popsali samizdat. Pomocí toho jsme dokázali lépe uchopit informace, které se v autobiografiích nacházejí a mohli jsme s nimi pracovat. Zjistili jsme, do jakého období autory řadíme a jaká specifika daná doba má. Dále také, jaká byla literatura a kultura po druhé světové válce a při nástupu komunismu v Československu. Vytýčili jsme pojmy Šestatřicátníci, samizdat a Charta 77. Všechny tyto pojmy byly důležité, jelikož se úzce vážou k Milanu Uhdemu a Jiřímu Kuběnovi.

Ve druhé části jsme na začátek seznámili s knihami Jiřího Kuběny *Z mého orloje* a Milana Udeho *Rozpomínky*. Začali jsme rozbořem kompozice knih, abychom věděli, na jaké části se knihy dělí a jak jsou rozděleny. Jaké autoři dali názvy kapitol, jejich délku a množství. Dalším, co bylo nutné zmínit, je styl psaní a jejich specifika. Důležité to bylo zejména u Jiřího Kuběny vzhledem k faktu, že má Jiří Kuběna zcela charakteristickou formu psaní, která je ovlivněna poetičností. U Jiřího Kuběny po rozboru psaní následovalo vysvětlení funkce fotografií, pomocí kterých s námi autor komunikuje. Fotografie se nacházejí i u Milana Udeho, u něj považujeme za důležitější přiložené kopie od Stb. Vzhledem k tomu, že jsme funkci fotografií vysvětlili u Jiřího Kuběny, u Milana Udeho jsme byli s problematikou seznámení a nebylo již nutné ji znovu vysvětlovat. U Jiřího Kuběny jsou fotografie důležitým prvkem v knize, který podtrhuje jeho otevřenost k čtenáři.

Po seznámení s důležitými prvky v knihách následoval průvodce životem Jiřího Kuběny a Milana Udeho. Z části jsme se opírali o odbornou literaturu, a to hlavně v částech, které potřebovaly doplnit informace. Hlavním cílem bylo vytvořit průvodce dílem a zjistit, jak Jiří Kuběna a Milan Uhde žili a literárně tvořili, abychom podstatné okamžiky a informace mohli porovnat.

V části Komparace jsme srovnali obě autobiografie podle důležitých aspektů, které jsme vytáhli z průvodce dílem. Mezi nejdůležitější patří otázka Moravanství a jejich vztah k literatuře a umění. Tyto dva faktory spolu s tím, že jsou stejná generace, jsou to jediné, co mají autoři společné. Bylo potřeba provést komparaci stylu psaní, který je naprosto odlišný. Dále jsme porovnali celkové generační svědectví, vzhledem k tomu, že nám ho Jiří Kuběna i Milan Uhde předali zcela jinak. Ke komparaci jsme využili informace, které jsme zmínili v průvodci díly. Bylo důležité podívat se na problematiku z obou stran a poté určit rozdíly. Informací ke srovnání bylo mnoho, jelikož autory spojuje pouze jejich vztah k Moravě a stejná generace. Bylo zapotřebí vytáhnout ke komparaci to nejdůležitější, mezi to jsme zařadili například vztah a potíže s KSČ, postoj k literatuře a otevřenost ke čtenáři. U Milana Uhdeho dále židovskou problematiku a u Jiřího Kuběny jeho křesťanské motivy v knize. Komparace je shrnuta nejdůležitějšími rozdíly, které u obou knih pozorujeme.

Nejvíce jsme pracovali s knihami Jiřího Kuběny a Milana Uhdeho, tyto knihy byly stěžejními zdroji k této práci. Nemůžeme ovšem odborně nahlížet na historické události pomocí neoborných knih, proto jsme využili zdrojů, které se zabývají danou tematikou, a především padesátými lety dvacátého století.

Nejdůležitějším úkolem bylo přijít na rozdílnosti v generačních zkušenostech autorů. Zjistili jsme pomocí rozboru knih a následné komparace, jak na dvacáté století lze nahlížet ze dvou, zcela odlišných pohledů. Průvodce díly nám nejprve ukázaly, jaké životy autoři měli a jaké zkušenosti prožili. Následná komparace tyto fakta porovnála, došli jsme k různým závěrům díky porovnání, a tudíž jsme zjistili, jaká je generační zkušenost obou autorů. Podařilo se nám dosáhnout cíle, který jsme stanovili v úvodu práce.

Použitá literatura

PRIMÁRNÍ LITERATURA

1. KUBĚNA, Jiří. *Paměť básníka: Z mého orloje (vzpomínky na přítomnost)*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-186-0.
2. UHDE, Milan. *Rozpomínky: co na sebe vím*. Praha: Torst, 2013. ISBN 978-80-7491-059-3.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

1. BESANCON, Alain. *Nemoc století: komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000. ISBN 80-85821-89-3.
2. BOCHENSKI, J.M. *Marxismus-leninismus, věda nebo víra*. Olomouc: Velehrad, 1994. ISBN 80-901614-5-6.
3. BURIÁNEK, František. *Česká literatura 20. století: Od moderny devadesátých let do současnosti*. Praha: Orbis, 1968.
4. CÍSAŘOVSKÝ, Blanka. *Charta 77 očima současníků: po dvaceti letech*. Praha: 1997. ISBN 80-85270-8-7.
5. ČINÁTL, Kamil. *Naše české minulosti aneb jak vzpomínáme*. ISBN 978-80-7422-291-7.
6. HAVLÍK, Lubomír Emil. *Moravské letopisy: dějiny Moravy v datech*. Brno: Jota, 1993. ISBN 80-85617-10-2.
7. HODROVÁ, Daniela. *Na okraji chaosu: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.
8. JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-954-5.
9. JANOUŠEK, Pavel, ČORNEJ, Petr. Ed. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1583-9.
10. JANOUŠEK, Pavel a kol., *Dějiny české literatury 1945-1989, III. 1958-1969*. ÚČLAV ČR, 2007.
11. KÁRNÝ, Miroslav, FRANKOVÁ, Anita, PAVLÁT, Leo. *Židé – dějiny a kultura*. Praha: Židovské muzeum, 1997. ISBN 80-85608-17-0.
12. KIPKE, Rüdiger, VODIČKA, Karel. Ed. *Rozloučení s Československem: příčiny a důsledky česko-slovenského rozchodu*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0447-4.

13. KOSATÍK, Pavel. *Ústně více: Šestatřicátníci: román faktu*. Brno: Host, 2006. ISBN 80-7294-186-0.
14. MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.
15. PREČAN, Vilém. *Charta 77: 1977-1989: od morální k demokratické revoluci: dokumentace*. Scheinfeld: Československé dokumentační středisko nezávislé literatury, 1990. Acta creationis. ISBN 80-900422-1-x.
16. PŘIBÁŇ, Michal, BURGET, Eduard, HOLEČKOVÁ, Marta Edith. Et al. *Český literární samizdat 1949-1989: edice, časopisy, sborníky*. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2903-4.
17. SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe*. In: *Teorie autobiografie*, 2021. ISBN 978-80-7671-043-6.
18. VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984.